

The Project Gutenberg eBook of Jussi Puranen: Jutelma osuustoimintakauden esiajoilta, by Maiju Lassila

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Jussi Puranen: Jutelma osuustoimintakauden esiajoilta

Author: Maiju Lassila

Release date: May 16, 2015 [EBook #48971]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JUSSI PURANEN: JUTELMA
OSUUSTOIMINTAKAUDEN ESIAJOILTA ***

E-text prepared by Jari Koivisto and Tapio Riikonen

JUSSI PURANEN

Jutelma osuustoimintakauden esiajoilta

Kirj.

MAIJU LASSILA

Arvi A. Karisto, Hämeenlinna, 1912.

I.

Oikeastaanhan tämä mauton kirja kuvailee *ainoastaan* minua itseäni, sitä sisintä minussa, sitä, jonka minä haluaisin, ja jota koetan kieltää ihmisten edessä, kuten Pietari kielsi Mestarinsa. Vahinko vaan, että meikäläinen, tämän Jussi Purasen jälkeläinen ei siinä isänsä perussa, siinä jussi-puraisuudessakaan ole enää muuta kuin mitätön, väljähtynyt jäte.

Sillä siinä oikeassa, alkuperäisessä Jussi Purasessa oli jotain, mitä ei ole kaikissa. Hänen ulkonaisesta puolestansa saanee lukija käsityksen, kun mainitsen, että siinä suhteessa olisi hänen nimeksensä sopinut hänen ulko-olemustansa kuvaavana Jussi Pullinen — toisten mielestä myös Pakarainen. Hän oli tanakkatekoinen, niska oli luja, jäykkä, ja pää, jonka takaraivo oli maailman lujarakenteisinta tekoa, oli aikamoinen murikka, pyöreähkö, niin, hänen pääksensä kohtalaisen säännöllinenkin, ei suhteettoman iso. Nenääkin oli kotitarpeeksi, ei liiaksi, ja kaksi riviä lujia, tanakoita hampaita julisti metsän luomaa tervettä, lujaa, jos kohta omituista sisua.

Ja juuritamän henkisen puolensa, tämän lujan sisunsa johdosta oli hänen nimenänsäkin kaikista

ulkonaisista ominaisuuksista huolimatta kuvaava nimi Jussi Puranen. Se nimi oli koko hänen henki-ihmisensä ulkonainen symboli, vertauskuva. Se ilmoitti ja kertoi, että hänen henkensä oli voimallisinta, väärentämätöntä eripuraisuuden ja yleensä kaiken puraisuuden henkeä, ja juuri näitä hänen henkisiä ominaisuuksiansa yritetään tässä nyt heikoin voimin kuvata.

Mutta ennenkuin siihen tehtävään ryhdymme, teemme selkoa hänen suku- ja syntyperästensä, niistä olosuhteista, joissa hän kehittyi ja jotka hänen sisäisen ihmisensä loivat. Ainoastaan niiden valossa voidaan häntä täysin ymmärtää.

Jotkut entisen ajan eläjät olivat saapuneet Rämekorven synkille perukoille. Sinne he kotiutuivat. Ne olivat saapuneet sinne kuten ihmiskunnan orpolapset, semmoiset, joilla ei ole tunnettua isää, ei äitiä, vaan ovat saaneet kuritta kasvaa. Jo pienestä lähtien olivat he keskenänsä tapelleet, riitautuneet, eronneet toisistansa, karkoutuneet siten maailman kylmimmille tuvannurkille, kovaosaisimpien synkille perukoille, imeneet jo lapsuusajan riidoistansa epäluulon siemenet ja idut vereensä, hävinneet jo osaksi ihmiskunnan kirkonkirjoistakin, joutuneet eripuraisuutensa johdosta toisten jalkoihin, ylenannettuiden asemaan ja niin oli osa, toinen toisensa tulosta tietämättä, karkoutunut myöskin Rämekorven synkille perukoille. Siellä alkoivat he kasvattaa sukua, jonka nykyaikaisena edustajana isännöi kertomuksemme Jussi Puranen.

Se Rämekorpi oli pohjaltansa synkkää, ja se oli syvää saloa, pettävää suota ja lujaa korpea. Lujasti se piti kaikesta kiinni ennenkuin antoi. Salakavalana väjyi sen suon kylmässä sydämessä halla. Mihinhän vain veitsensä pisti, leipää siitä leikataksensa, aina oli siinä kivi leipään leivottuna ja siihen sitä aina veitsensä iski. Ja sinne osuivat nyt Puraset, olivat ilmaantuneet sinne yksitellen, toisiansa tuntematta, näkemättä, keskinäisinä vihollisina.

Ne olivat asuneet siellä korven synkeydessä, kuin yksin, ollen siis vailla lähimäisen apua, pakotettuina turvautumaan aina omaan itseensä. Rämekorven luonto, sen salakavala kylmyys alkoi kehittää heidän veressänsä piilevää epäluuloa.

Ja niin olivat heihin kehittyneet metsäihmisen voimalliset vaistot, jotka kulkivat perintönä polvesta polveen. Kaikkialla vainusivat he vaaraa, väijyvää karhua, kavalaan ilvestä tai äkkiä saapuvaa hallaa. Itsepuolustusvaiston pakosta kulkivat he aina kuten karhun kiertäjät, epäluuloisina, synkkinä, osaksi salaperäisinäkin, vainolaisten tavoin. Metsäihmisen vaistot siten varmistuivat. Naapurina ei ollut, ei ollut yhteiskuntaa, ja lähimäisrakkaus, luottavaisuus, kyky iloita lähimäisen onnesta, löytää jalo, korkea tyydytysentunne sen menestyksestä ja muu semmoinen voi kehittyä ainoastaan yhteiskunnassa, joukoissa eläessä. Heissä nämä korkeat lähimäisavut eivät voineet saada alkua ja kehittyä, koska kerran lähimäistä ei ollut.

Ja sitä mukaa kehittyi heidän henkinen maailmansa. Samalla kun heidän sieluunsa painui Rämekorven synkän, neitsyeellisenihanan luonnon kauneudesta ihana kuva kuvan perästä, luoden *siinä suhteessa* heidän sieluihinsa kauneusmaailman, joka oli kadehdittavan ihana, täytti heidän olemuksensa henkimaailmalla, jossa ihmeteltävä kauneus joskus väreili hienona kuin sureksivan immen hapsi, joskus ilakoi huoletonna kuin kutri tyttösen ohimoilla, tai välähteli ihanan, salaperäisen synkkinä, kuin vetten sadut iltaunisen, viattoman lapsen mielessä, niin samalla puuttui heiltä toisaalla jotakin: Heillä ei ollut ihailtavaa, suurta ja voimakasta perkelettä, vaan ainoastaan huonoperäinen metsähiisi, jonkunlainen miespuolinen kuppariakka, joka kulutti aikansa ihmisten sairauksia puoskaroidessansa ja jonka ansat olivat kuin viheliäisiä verkkorisuja. Heillä ei ollut juhallista helvettiä, vaan jonkunlainen manala, mitätön kuin navettarähjä, semmoinen, jossa oikeastaan ei ollut mitään tuomioistuinta sen kauhuksi, joka oli veljeensä vastaan käynyt veristä sotaa. Vielä vähemmän voi siellä joutua edesvastuunsa kautta puhdistumaan se, jonka sydän ei ollut puhdas ja jalo lähimäistensä vastaan.

Niin: kaikki semmoinen henkevä voi kehittyä ainoastaan siellä, missä on jo lähimäinen kehittämässä lähimäisrakkautta ja vastuunalaisuustunnetta. Yksinäiseltä, epäluulon myrkyttämältä ihmiseltä puuttui se itu, joka olisi hänessä tuon suuren, voimallisen, mieltä hurmaavan henkimaailman luonut ja kehittänyt.

Ja niin kehittyi heissä henki-ihminen Rämekorven luonnosta, henkinen maailma oloista ja elämästä, ja se henkinen maailma loi vuorostansa ihmistä, muodosti Purasta.

Näistä esi-isistä se polveutuu sankarimme Jussi Puranen. Pitkät ajanjaksot olivat jo kuluneet. Kuulu Rämekorpi oli alkanut täyttyä ihmisillä, niiden esi-Purasten jälkeläisillä. Oli jo syntynyt yhteiskunta, oli alkanut muodostua yhteiskuntaihminen vaistoinensa. Elettiin jo tämän kertomuksen ajoissa.

Mutta metsäihmisen luonto oli sitkeässä. Se oli veressä. Veren piti jalostua, ja siihen menee vuosisadat, vuosituhannetkin. Entinen metsäihmisen epäluuloinen vihollisuus jokaista vastaan tulijaa vastaan oli tosin jo heikentynyt, mutta ei lakannut. Se piili veressä epäluulona, kateutena.

Ja siksipä katsoikin tämä pohjaltansa muutoin kunnan mies aina epäluuloisena, kateellisena kaikkeen, mikä oli toisen. Hän ei voinut, *ei voinut* iloita lähimäisensä aaltoilevasta viljapellosta, ei sen pientarella kukkivasta kukasta. Se näky vei ilot häneltä. Mieluummin hän olisi nähnyt koko maan yhtenä ainoana autiona vainiona, jossa olisi vain piipoittanut *hänen* tähkäpänsä, vaikkapa viheliäinenkin. Jos oli toisin, koski se häneen ja hän vihastui sille, jonka kukkiva tähkäpää oli häntä silmään pistänyt. Hän oli kaikessa kuin härkämullikka, joka tahtoo yksin olla koko karjan kuninkaana.

Ja se ei kumminkaan ollut hänessä pohjaltansa varsinaista, vapaatahtoista pahansuopuutta, häijyyttä, ilkeyttä. Ei ollenkaan. Se oli vain niitä metsän peruja. Se oli vaistomaista, sairaaloista, semmoista, josta ei ihminen ole vastuunalainen. Se oli hänessä luonnetta, omintakeisuutta, sitä joka erotti hänet kaikesta muusta, omaksi yksilöksensä, antoi hänelle elämisen oikeuden. Sen pääpiirteenä oli se ihailtavan yksilöllinen eripuraisuus — tai yleensä puraisuus — joka juuri teki hänestä Jussi Purasen.

Ja kumminkin — sitä ei hän itse tuntenut — oli kaikki hänessä pohjaltansa ihailtavaa, sillä kaikki oli hänessä tervettä, oikeaa luonnontavaraa, tuoretta ja lujaa kuten kuusen pihkainen kuve. Siinä oli voimaa ja tervettä luontoa. Hänen henkensä oli synkkä ja syvä kuin Rämekorven pimeät suopurnut, ja se oli samalla lujaa, raakaa kangasta, ja hänen sielunsa oli Rämekorven kovatekoista maankamaraa. Ainoastaan pinnalta peitti hänen henkeänsä joku mehevä suo- tai kuiva kangassammal, jossa kasvoi siellä täällä joku karu kanerva ja punoitti joskus — marja-aikana — karpalo tai puola.

Sillä kuka voi sanoa, että semmoisessa ei olisi *jotakin!* ... ihailtavaa, lujaa. Rämekorven luontoa, alkuperäisyyttä. Hän ei ollut niin kuin meikäläinen, hänen jälkeläisensä, kehityksen väliasteella oleva olento jommoiset eivät jussi-puraisuudessakaan ole enää muuta kuin surkeita henkisiä mahatautisia, semmoisia joiden pelkkä näkeminenkin jo tappaa sielun, tekee silmän surulliseksi ja murheelliseksi mielen. Ja jos hän puskin, niin ei hän puskenut vahinkoa tehdäkseen kuten jo me. Hän puski luonnonpakosta, siksi että hänessä oli mullinhenkeä. Hän paisui toisen menestyksestä, myrtyi ja puski kuten sonni, kun se omaa henkeänsä täynnä puskee kantoa, ei tuhotaksensa sitä, vaan ainoastaan puskeaksensa siksi että henki, se mullinhenki niin vaatii.

Ja sitte hänen henkiset kykynsä: Ne olivat ulkonaisen miehen mukaisia. Hänen päässänsä kulkivat ajatukset lyhyinä, tylppinä, usein verkkaisinakin kuin laiska aasi, joka malttaa eteensä katsoa. Mutta ne kulkivat siellä lujina kuin piirrot kallion kylessä, varmoina kuin härkä vaolla. Ajatusta itseään niissä oli tavallisesti vähä, mutta mikä oli, se oli kallionuurna. Ja oli miten oli, se täytyy myöntää, että älyä ja ajatuskykyä hänellä oli sittenkin aivan se määrä mitä hänenlainen mies sitä tarvitsi. Sitä oli niinkin paljon, että hän sen avulla jaksoi uskoa olevansa viisain mies maailmassa. Juuri sitä uskoa jauhoi hänen päässänsä hyvin tunnettu n.s. Purassuvun älyjuhta, ajatuskyky, suvun hidas, mutta voimallinen henkinen kyntöhärkä. Se oli vain niin laiska heittiö, että tarvitsi seivästä luillensa, ennenkuin pääsi jaloillensakaan kohoamaan, saati sitte liikkeelle lähtemään.

Ja se vaikutti, että sen isäntä Jussi Puranen myöhästyi kaikesta, mikä tarjosi jotain himoittavaa. Mihin hän tulikin, sieltä olivat toiset jo korjanneet sadon. Hän tuli aina sänkiäisille, harmistui ja myrtyi ja antoi sisunsa paisua.

Mutta hän ei koskaan silloin kurittanut *omaa*, sitä hidasta aivojuhtaansa. Ei. Hän myrtyi niille, jotka olivat sadon aikansa vieneet ja niin varmistui hänessä eripuraisuuden henki. Sillä siinä vihaansa hautoessa ei hän joutunut tutkimaan sen syitä. Hidas älyhärkä pysähtyi. Hän ei joutanut sitä ajamaan ylös, ja niin lepäili tuo voimakas eläin, silmät muljollansa, kuin vihaisena, tuskin viitsien märehtiäkään. Se lepäili siksi kunnes taas — härkä herransa myöhästytty.

No niin, semmoinen oli tämä Rämekorven metsäihmisen peru, tämä ihailtavan omintakeinen pohjolan gentlemanni, josta nyt on puhe. Ja jospa nyt, kun olemme jo saaneet kuvatuksi sen taustan, jota vastaan katsottuna tämä luja- ja tanakkatekoinen yksilö näyttäytyy oikeassa valossansa, tutustuisimme pikimältään hänen ajalliseen vaellukseensa. Me tarkastamme, hänen *yhtä* ainoaa, vallitsevaa piirrettänsä. Me tarkastelemme, minkälainen hän oli häissänsä, emmekä sitä, miltä hän näyttäisi esim. hautajaisissa.

Mutta sinä, lukija: elä myrkytä hetkiäsi näkemällä hänen tässä kuvattuja ominaisuuksiansa huonossa, tympäisevässä valossa. Jussi Puranen on tuottava sinulle luonnoniloa, jos sinulla vain on mielen ylevyyttä, niin että voit nähdä kansan karkean kuoren alta kultaa, jos sinussa on ylevyyttä, joka tunnustaa kaikki luonnollisen, luoja luoman, jaloksi ja joka miehekkäällä nöyryydellä jättää kaiken syvimmän sydämeen katsomisen sen asiaksi, joka yksin sydämeen asti näkee. Myönnä vain se ja lisäksi totea se tosiasia, että sinä *itse* et ole tätä mautonta Purassukua, tätä varsinaista minun heimoani.

Vasta nyt me pääsemme varsinaiseen asian juoneen käsiksi.

Jo kuluneen hitaan, mutta lujan elämänsä aikana oli näet tämä Rämekorven luonnossa syntynyt ja kehittynyt isäntämies ennättänyt poimia lähimäisensä vainiolta monta tähkäpäätä, tehnyt ne itsellensä

katkeriksi, ja myrkyttänyt niillä monet ilopäivänsäkin.

Eräs semmoinen lähimäinen, joka ikäänkuin oli hänen ainaisena kiusanansa, poikkitelana hänen tiellänsä, vieden muka kaikki hänen nenänsä ohi, oli muiden muassa Antti Hyväkäs, Jo pikkupoikana oli siitä heittänyt kiusan: Mäenlaskussa, sormikoukunvedossa, kaikessa, yksinpä ilkitöissäkin oli se *hänen* mielestensä aina osannut menestyä paremmin kuin hän. Hän tosin siinä luulossansa erehtyi. Hyväkäs ei itse asiassa yleensä toisissa asioissa ollut hänenkään veroisensa, mutta hänen epäluuloinen henkensä kuvitteli asian semmoiseksi, sillä se tarvitsi sen kannon, jota puskiessa voi päästää mullinluontonsa ulos.

Mutta nyt ei siinä kyllin. Asiat pilaantuivat sitä mukaa kuin he vanhenivat. Nuorena miehenä ollessa oli Antti Hyväkäs ollut aina hänen tiellänsä naima-asioissa. Aina se oli ennättänyt ennen häntä. Koputtipa hän mille aitan ovelle hyvänsä, niin ei koskaan tullut sieltä neitsyt ylkää vastaan. Epäilyttävä hiljaisuus vain vahvisti sitä hänen uskoansa, että Antti Hyväkäs se siellä punoo lemmenpaulaa.

Mutta sittekään! Koskaan ei hän älynnyt kiirehtiä ennen Hyväkästä. Jokaiselle ovelle kolkutti hän vasta sitte kun kylä jo kertoi, että Hyväkäs on jo sieltä valloittanut neitseen sydämen. Hän oli tässä rakkaudenasiaassakin se kointähti, joka aina nousi lemmentaivaalle paistamaan liika myöhään, vasta sitte kun neito jo nukkui toisen sylissä, eikä siis voinut enää ihailia hänen hohdettansa.

Ja silloin hän aina myrtyi muille, mullitteli kotiinsa sielu täynnä ja sydämistyi Hyväkkäälle, joka oli tärvellyt häneltä tyttönnen. Lemmenkään asiassa — sanoaksemme asian vielä usuin sanoin — ei hän ollut saanut alottelun henkeä, vaan jälkipahottelun ja kateuden lujan hengen.

Mutta sitä henkeä olikin hän saanut kuusi leiviskää ja vielä monta naulaa sen lisäksi eikä hän sitä herransa tavaraa maahan kaivanut.

Ja niin kului aika. Hän lisääntyi iässä, vaan ei viisaudessa.

Ja jotakin aivan samantapaista oli ollut sitte pitkin ikää, aikamiehenä ollessa. Kerrankin oli Antti Hyväkkään halme kasvanut tattaria niin tuhottomasti, että siitä oli puhuttu naapurikylässäkin, ja Antin maine oli siten levinnyt ja hän jäänyt unohduksiin. Saakelin Hyväkäs! — niin hän ähki silloinkin. — Miksi se siihen hakkasikin sen kaskensa! Olisihan hän voinut siitä valita hyvän tattarimaan.

Ja yhä edelleen sattui satoja saman tapaisia tapauksia. Kerran oli Antti Hyväkäs onnistunut pettämään mustalaisen hevoskaupassa niin tyyten, että kohosi sen johdosta ihmisten silmissä aivan sankariksi. Siis sekin! Siinäkin asiassa piti Hyväkkään olla ovela ja viedä aivan nenän alta se, mikä oikeastaan tuntui kuuluvan hänelle. Vähätpä siitä maallisesta edusta itsestensä. Se muu, se selittämätön, se häntä sapetti ja myrkytti häneltä elämän. Härkä, se äly, joka väänsi ratasta hänen päässänsä, oli liika verkkainen työhärkä. Se kyllä väänsi vankasti, selkä ojona, mutta pyörä pyöri liika hitaasti. Aina tuli valmista liika myöhään. Siitä harmi, siitä kateus, ja niin kehkeytyi hänessä puraisuuden henki lujaksi kuin luonnonvoima.

Ja juuri nämä viime ajat olivatkin olleet hänelle yhtenäistä onnettomuutta. Aina oli mielen pakko mustua, aina onnisti jotakin toista. Oli hänellä ennen toki ollut väliaikoja, mutta nyt oli koko elämä kuin yhtä ainoaa tautia. Varsinkin oli Antti Hyväkäs nytkin ollut tikkuna hänen silmissänsä, ja sen johdosta oli tuo hänen povessansa kytevä voimakas metsäläisvaisto, kateus ja epäluulo kehkeytynyt äärimäisillensä, sairaloiseksi, aivan tukehduuttaen hänen kaikki muut avunsa, haudaten sumuihinsa kaikki muut hänen luonteensa piirteet. Nyt huokui hänen hengestänsä alkukorven voimakas henki kaikessa luonnollisessa voimassansa.

Ja sitte nyt aivan näinä päivinä, joku kuukausi sitte, Antti Hyväkäs oli nainut erään Pekka Kamalan tytön. Hän ei tosin tuntenut koko tyttöä, ei Kamalan sukuakaan, joka asui toisessa kunnassa, kaukana, jossain Parikkalan saloilla. Mutta tyttöä kehuttiin kauniiksi ja rikkaaksi, ja Pekka Hyväkkään arvo nousi ja hänen arvonsa pysyi ennallansa.

Ja kumminkin! Olihan hänkin leskimies, noin nelikymmenviisi-vuotias ja lähes kymmenen vuotta leskenä ollut. Mutta kaikissapahan vain piti Antti Hyväkkään viedä juuri *hänen* osansa, löytää Ameriikka, joka oli luotu juuri hänen löydettäväksensä! Se oli jo liikaa. Hänen luonnollaan ei mies voinut moista sietää.

Ja miten monta aikaa hän nyt hautoi sitä vahinkoansa! Hän kulkea muhitteli synkkänä kuin Pohjolan Kain, oli harvapuheisuutensa lisäksi pisteliäs, kuin uhoitteleva, ja hänen povensa täyttyi vanhalla sapella.

Ja naapurit ja lähimäiset? Ne tietysti huomasivat hänen silmistänsä tämän raiskan, joka nyt pimitti koko hänen näkövoimansa. Sen huomasivat varsinkin kaikki malkasilmäiset rämekorpelaiset. Semmoiset huomasivat sen juuri siitä syystä, että se oli heille tuttua — omaa — sillä juoksihan

heidänkin suonissansa sama eri- y.m. puraisuuden veri.

Ja nämä lähimäiset ne nyt taas alkoivat Rämekorven tavan mukaan nauttia tuosta heikkoudesta: he alkoivat narrata Jussi Purasta. Olihan heillä sopiva narraajakin, Änkkä-Antti. Miksi ei siis narrata? Tarvitsihan Anttia vain hieman neuvoa, tai oikeastaan narrata se Jussille puhumaan, mitä hänen suuhunsa oli valmiiksi pantu.

Se oli kesäistä aikaa. Änkkä-Antti oli Jussi Purasen töissä. Äänetön ja synkkä oli tosin isäntä, soti usein tammaansa vastaan, kun ei ollut muita, joille olisi voinut sisunsa purkaa, mutta pääsi toki joskus syötyä, ruokalevolla lojuessa, puheenkin alkuun.

Ja se oli omituista keskustelua. Ei siinä voitukaan liikoja sanoja tuhlata, sillä Änkkä-Antilla oli vastus kielestä, sen kankeudesta, ja Jussi Purasella sydäimestä: sydämessä asuva metsäpiru ei sallinut suun puhua sydämen kyllyydestä.

Mutta mennä jurnusteltiin toki joku sana eteenpäin. Opetettu Änkkä-Antti koki jauhaa sitä Hyväkkään naima-asiaa, joka nyt viimeksi paisutti Jussia, ja itse asiassa oli Jussi Puranen itsekin halukas siitä jotain kuulemaan, ja niin sukeutui keskusteluja. Änkkä-Antti kerrankin koki selittää: "Ja ne sa, sa, sa, sa... sanovat." Sai hän toki selitetyksi, että kyläläiset, naapurit, ne "sanovat" ja nauravat ja ilkkuvat. Mutta mitä "sanovat"? Senkin hän onnistui kakistelemaan kurkustansa, ilmoittaen niiden sanovan, että:

"Sinä et saa ak, kak, kak, ak, akkaa!"

Vai niin! myrtyi Jussi. Vai jo ne sillä asialla ilkkuvat ja nauravat! Ja miksi hän ei saisi akkaa? Eikö hän ole yhtä rikas kun Hyväkäskin, jopa rikkaampikin! Huomenna hän tiedusti Änkkä-Antilta sitä asiaa, miksi kylä luulee, jotta hän ei saa akkaa.

Ja viattomana vastata änkytti tuhmahko mies, että:

"Sinä et saa akkaa sen vuoksi kun sinä olet ä, ä, ä, ä, äk... äksy."

Pahanilkinen siis! Ja että ne sillä asialla jo ilkkuvat ja pitävät häntä pilkkanansa! Vai niin! Nähdäänhän, eikö hän saa, jos ottaa! Ja syvällä povensa salaisuudessa vannoi hän vielä kerran näyttävänsä, että kyllä ne muutkin kuin Hyväkäs... hänkin... Mutta miten ja millä näyttää?

Tietysti hän ottaa eukon. Onhan hän sitä jo joskus ajatellutkin, ja onhan esimerkiksi Pekka Tapetun leski jo hänen kanssaan vanhoja tuttuja.

Tai toiselta puolen. Voisihan näyttää jollain muullakin tavalla. Välipä sillä millä. Voisihan vaikka joskus Hyväkkään talon ohi ajaessaan lyödä hevosensa aimo juoksuun ja siinä hurjassa menossa kärrinkorissa seisten vaikka ärjäistä, että: Hei!

Hän oli näet itse asiassa vähällä tyydytetty. Metsän ihmisessä ovat sen alkuperäiset piirteet oikeastaan lapsen piirteitä, viattomia, pohjaltansa hauskojakin, jahka vain jaksamme nähdä niiden syvyyteen ja ymmärtää niiden arvon.

Niin: ne ovat sittekin luonnon väärentämätöntä tavaraa, kultaa, joka on aina painonsa arvoista.

Mutta se naimisasioissa "näyttäminen" johti hänet oikeastaan avioliittoon — elköön nyt vain kukaan kaunistelko itseänsä väittämällä, että ainakin tämä on liottelua, sillä tämä on tosiasia. Viikon, toisenkin, oli hän kävellyt kuin kivi painona povessa ja synkistynyt sitä mukaa, kun ihmiset kehuivat Hyväkkään nuorikkoa ja myötäjäisiä. Se pilkkaava puhuminen painosti, yllytti, nosti luontoa, ja niinpä oli hänessä kerran kypsynyt äkkiä synkkä päätös näyttää Hyväkkäälle ja koko maailmalle, että saa se hänkin eukon.

Ja niin oli hän ottanut senkin askeleen. Hän oli sen rakkaudenkin askeleen ottanut siekailematta, tarttunut siihenkin asiaan umpimähkään, mutta kovin kourin kuten Rämekorven pakkaneen tarttuu työhönsä surkeilematta, niin että nurkat aivan sen käsissä paukkuvat. Yht'äkkiä oli hän nainut Pekka Tapetun lesken Karoliinan. Tänä aamuna oli heidät vihitty. Menoja säästääkseen oli hän käynyt pappilassa vihityttämässä, ja aamusella varhain sinne lähtiessänsä oli hän hevosta valjastaessansa uhitellut Hyväkästä, uhkaillut siinä itseksensä:

"Nähdäänhän, Hyväkäs, eikö tässä muutkin akkaa saa."

Ja hän oli sen nyt saanut. Nelikymmenvuotias nuorikko Karoliina jo puuhaili emäntänä, järjesteli vihiltä tultua tupaa, ja kaikki meni jo kuin vanha asia. Niin rutosti oli kaikki käynyt. Tuntui kuin ei olisi tultukaan vihiltä, vaan palattu jostain työstä ja vaimo ryhtynyt keskeytyneitä tupatöitä jatkamaan, miehen itsensä tupakoidessa työn päälle.

Ja se kaikki oli aivan luonnollista, kun oli kysymys hänestä, Jussi Purasesta. Tiedettiinhän näet aivan

yleisesti että näiden äsken vihittyjen tuttavuus oli jo vanha asia. Se ulottui aina Karoliinan tyttöaikaan, vaikka Karoliina sillä välillä olikin syystä tai toisesta joutunut Pekka Tapetun vaimoksi. Siksi oli rakkaus jo vanhaa tuttua.

Sillä Jussi Purasen metsäihmisvereenhän kuului sekin, se voimakas ja luonnollinen metsänperu, että hän ei ollut rakkauden asioissa vihkimisen suhteen aivan matemaattisen tarkka. Ei. Hänessä oli siinä asiassa koko paljon kansallista, Lemminkäistä. Sitä oli miltei yli kohtuudenkin, vaikkapa toiselta puolen hänen ulkomuotonsa kaikeksi onneksi teki hänelle mahdottomaksi siveellisyyssasiassa kohota tuon yleisesti ihailun Don Juanin tasalle, varsinaiseksi akkimukseksi. Kaikesta tästä voi tutkija tulla vakuutetuksi, jos hän vain rehellisin, uskaliain mielin nostaa sitä verhoa, jolla sisimmät asiat aina peitetään, eikä hänen edes tarvitse tehdä pitkää tutkimusmatkaa ulospäin, kauvas arkistoihin tai muinaismuistojen maille raukkana kieltämään omaa vertamme, Lemminkäistä. Ei. Hän saa haluamansa oikeat tiedot päinvastaiselta taholta, hyvin läheltä. Sillä mitenhän viisasta liekin tämmöisiä vanhimpia perujansa piiloitella, ainakin siksi kun aika on ne jalostanut, on sittekin myönnettävä, että ilman niitä ei tämän pohjolan gentlemannin veri olisi ollut hänen omaansa, Jussi Purasen voimakasta, tervettä metsäläisverta, vaan vierasta, jotain väljähtänyttä heraa.

II.

Hän oli siis naimisissa.

Tavallisen käsityksen mukaan olisi hänen pitänyt olla onnellinen, ainakin nyt, hääpäivänensä, ilojen ja onnen päivänä. Mutta niin ei käynyt. Lähimäisen luuloteltu menestys myrkytti nytkin hänen elämänilonsa, herättäen hänessä sen ainaisen pimeän, synkän, painostavan voiman: kateuden.

Liukas, kätevä Antti Hyväkäs oli näet näinä aikoina osunut sattumalta joutohetkinänsä nahertelemaan erään pikkukorun, jota hän itse sanoi onnenhyrräksi. Hän oli myös kuullut Karoliinan naimisiin menosta, poikennut sen mökkiin, ja, leikkisä mies kun oli, oli hän tuon pikkuisen "onnenhyrrän" antanut Karoliinalle kuin häälahjaksi. Hän antoi sen mitään pahaa tai yleensä mitään tarkottamatta, kun se nyt kerran oli sattunut taskuun jäämään, eikä ollut edes minkään arvoinen. Salaperäiseksi tekeytyen oli hän sen käteen pistänyt ja leikkiä laskien oli hän sitä tehdessänsä selittää hökeltänyt:

"Siin' on... siin' on, Karoliina, onnen hyrrä, joka pyörii jotta hurisee, kun vain vähänkään tyhjä puhaltaa... Niin jotta — taas oli hän laskenut — niin jotta, jos pysyt samalla tavalla sovussa miehen kanssa kuin se hyrrä pysyy yhteishengessä sen tyhjän kanssa."

Ja Karoliina oli arvannut, että se on Antti Hyväkkään tavallista leikkiä. Hän oli pistänyt tuon vehkeen myttyynsä, ja Hyväkäs oli silloin sytyttäessään piippuansa vilkkaasti jatkanut:

"Kun vaan..."

Siinä oli hän aivan silmää hinkannut ja jatkanut leikkiänsä:

"Kun vain, Karoliina, olet miehellesi... tälle Purasen Jussille yhtä kuuliainen ja nöyrä..."

Ja taas oli hän jotenkin iskenyt silmää, taas tehnyt jotain muuta vilkasta, joka merkitsi että: Jos olet niin nöyrä miehellesi kuin tämä onnenpyörä on sille tyhjälle, joka puhaltaa, niin että heti senkin puhalluksesta alkaa hyrrätä jotta hyrisee, niin silloin on onnea talossa eikä toraa koskaan, ei jouluherkuksikaan.

Ja luonnollistahan se olikin ollut.

Mitään pahaa aavistamatta oli nyt Karoliina sattunut vihiltä tullessaan kertomaan hänelle tämän onnenhyrräjutun ja se myrkytti koko hääpäivän. Siis sattuikin taas Hyväkäs! Ei hän tullut sille mustasukkaiseksi. Mustasukkaisuus olikin hänelle aivan vieras. Hän oli rakkauden asioissa täysin vapaamielinen, alkuihminen. Hän oli siinä asiassa yhtä suvaitseva kuin naurismaa-asiassa on vieraan naurismaan kävijä, joka mahansa siitä täyteen saatuaan suo mielellänsä loput muille. Hän oli siinäkin gentlemanni, metsäherra omalla tavallansa, hidas tosin, mutta sitä varmempi unohtamaan Kyllikkinsä.

Mutta häntä alkoi vaivata se vanha tauti. Hän ei tiennyt, mikä ihmekapine se onnenhyrrä oli. Mene tiedä minne saakka se nyt nostaa Hyväkkään ja sen maineen! Se se alkoi häntä nyt vaivata ja herätellä hänen povessansa piilevää metsän voimaa.

Ja oitis, jo paluumatkalla oli hän muuttunut. Aamusella ennen vihille lähtöänsä oli hän käynyt lopettamassa paloaidan panon ja lähtenyt sitte papin eteen työtamineissansa, silmiänsä pesemättä. Kasvoihin oli nokisista aitapuista tarttunut jälkiä, joka ilmoitti, että hän harjoittaa vielä kaskenpolttoa.

Semmoisena ajoi hän nyt kotiansa kohti työkärriissä. Karoliina istui polvet pystyssä takapuolella, selin häneen, nyyttejänsä suojaillen, ja hän itse sepäpuolella polvillansa. Ajatukset tekivät työtä hitaasti kuin itsepäinen kyntöhärkä. Vakoa siinä kyllä jonkunverran tuli, mutta ei mitään järin selvää. Hän hautoi sitä Karoliinan kertomaa asiaa.

Ja niin loppuikin puhelu jo paluumatkan alussa. Karoliina kyllä joskus yritti, mutta miehen sisu ei antanut enää vastailla. Joskus hän jo tapansa mukaan viskasi vihansa hevoseensa: nyhtäsi sitä ohjaksista lujasti ja ärähti sille äksysti:

"Etkö siinä juokse... hyväkäs!" Niin toi hän nuorikkonsa kotiin. Hän ajoi kuin puukuorman vetäjä, joka on jostain vastoinkäymisestä myrtynyt ja ajaa kuormaansa kotiin äänettömänä, synkkänä kuten ruumiin vetäjä ajaa kuormaansa kirkkomaalle.

Mutta päästiin sitä kuitenkin kotiin, ja nyt istuksi hän tupansa sivuseinäpenkillä synkkänä, äänettömänä, kumarassa, sammunut piippunsa ikenissä, vanhat lapikkaat ja työhousut jalassa, paitahihaisillansa, työliivi vain päällä ja päässä se pimeä epäselvä painajainen. Eikä siinä nytkään ollut edes pahansuopuuttakaan, ei rahtuakaan. Hänet oli vain tuon lähimäisen menestyksen johdosta täyttänyt yhäti paisuva mullinhenki. Metsäpiru asestautui: sarviutui hänessä. Miksi keksikin Antti Hyväkäs taas senkin, sen hyrränkin! Miksi ei yhtä hyvin hän! Se ajatus paisui ja pimeni nyt hänessä.

Mutta Karoliina ei sitä aavistanut. Hän hommaili ja aherteli kuin konsanaan emäntä ja puheli välillä, saamatta tosin vastausta.

Vihdoin hän sai enimmäkseen työt tehdyksi, tuvan kuntoon, ja kun nyt oli hääpäiväkin, niin päätti hän hieman ikäänkuin levähtää ja puhua sanasen siitäkkin asiasta, vihkimisestä.

Ja nyt hän muistikin miten omituiselta oli tuntunut koko se meno: miten juhlalliselta. Aivan oli korvissa humissut, kun pappi puhui, ja hän seiso sen edessä miehensä rinnalla. Hän istahti penkille, miltei Jussin viereen, ja muisteli hänelle, puhelua alkaen:

"Oli se aika höyräys... tää vihkiminen!"

Mutta ei ääntänyt mies vastaan. Synkkänä katsoi lattiaan, kyynäspäät polviin nojattuina, kylmille jäänyt piippu ikenissä. Karoliina jatkoi:

"Tokko sinä edes kuulitkaan, mitä se siinä luki?"

Se suututti miestä, tuntui jo miltei tungettelulta, mokoma tiedustelu. Mutta hän ei ääntänyt. Syläistä suikkasi vain ja oli omaa synkkää oloansa. Karoliina jatkoi muisteluansa siihen tapaan, vaikenen sitte hetkiseksi, kun ei mies kuitenkaan äännähtänytkään, mielti jotain välillä ja lisäsi sitte kuin itsekseen ja kuin oudostellen koko vihkimistä:

"Kaikessa myllyssähän tuo saa ihminen olla jauhettavana... kun nyt tässäkin vihkimisessä... Ja vielä vanhoilla päivillään!"

Ja sitte hän vaikenen asiasta. Ei hän edes oudostellut miehensä vaikenemista. Mitäpä siitä! Olivathan he vanhat tutut. Hän ryhtyi töihinsä ja hyräillä kiekutteli äskeitä vihkivirttä.

Mutta silloin alkoi muuttua miehen synkän mielen sävy. Äsken oli Karoliinan puhelu suututtanut, tuntunut tungettelulta, nyt oli päinvastoin. Hän toivoi Karoliinan jatkavan, että hän pääsisi alkuun ja voisi purkaa sisunsa synkkyyden. Hän odotti sitä jatkoa ja synkkeni, vihastui, kun sitä ei kuulunut. Hän oli taaskin oikkuinen lapsi.

Mutta turhaan hän odotti ja suotta hän hautoi. Karoliina vain aherteli omissansa. Moinen huomaamattomuus alkoi jo kaivaa mieltä. Hän oli valmis purkamaan sisunsa, mutta ei vain voinut vielä puheta, sillä hän toivoi vieläkin Karoliinan alkavan puhelun.

Mutta turhaan. Aika kului. Vihdoin oli hän valmis, ei jaksanut enää vaieta. Pistävästi, katse maassa, kuin itsekseen, murahti hän kuin Karoliinan taannoiseen vihkimis-puheeseen vastaten:

"Ka mitäs häneen, myllyyn, sitte telläytyi... vihittäväksi... Kun sitä nyt kuitenkin jo nau'ut!"

Hän aivan nautti pistostansa. Mutta Karoliinasta se oli vain tavallista puhetta. Niinhän puhuttiin yleensä maailmassa. Hommaillessansa selitti hän:

"Ka enhän minä sitä nau'u... Mutta muuten vain sanoin, kun se rovasti sillä tavalla siinä saarnasi!"

Niin kuin se oli saarnanutkin. Erehdyksessä oli hän aivan niiannut.
Niin juhlalliselta oli kaikki tuntunut.

Ja sitte taas vaiettiin ja Jussi paisui, kun taaskaan ei päässyt sen likemmä sitä sydämensä asiaa. Vaiettiin hetki jos toinenkin. Jo yritteli Jussi jotain pistosta Murahdella, kuten lapsi äitinsä hemmotteluihin, ärsyttäesssä. Mutta ei huomannut Karoliina niissä vieläkään mitään outoa, mitään toran siementä. Talouspuuhatkin vielä vetivät mieltä muuhun. Se kaikki taas paisutti miehen karvasta mieltä.

Ja silloin, kun ei muu näyttänyt tehoavan, päätti hän pistää aivan myrkyllisesti, sillä "onnenhyrrällä" ja koko Hyväkkäällä. Hän varustautui lähtemään ja murisi pisteliäästi, kuin äskeistä myllypuhetta jatkaen:

"Ka mitäpäs tästä minusta... Toista se olisi ollut vihilläkin, jos olisi ollut tää rikas Hyväkäs... onnenhyrrinensä."

Siinä se oli se isku! Aivan tuli nyt hieman helpompi olla. Hän nosti oikean polvensa koukkuun, raapasi siitä pinnistyneestä pakarastansa tulitikulla tulen aivan erityisellä kädenliikkeellä, sytytti piippunsa ja työntyi ulos tuvasta.

* * * * *

Ja nyt loisti hän ulkona kuuman kesäpäivän kirkaassa valossa. Hänen rauhansa oli rikottu, hääonnensa tomuksi lyöty. Hänen povessansa asustava metsäpiru oli hävittänyt ne hääilojen jäännökset, jotka olivat vielä säästyneet. Hän aivasteli. Aurinko paistoi silmiin ja pani hänet aivastamaan voimallisen aivastuksen. Ja loppujen lopuksi ei hän tiennyt mitä tehdä, mihin työhön ryhtyä, eikä hän sitä ajatellutkaan. Täynnä omaa henkeänsä heittäytyi hän kaivonkannen viereen nurmikolle päivänpaisteeseen mahallensa lepäämään ja ajatus, se päässä auraansa vetävä kyntöhärkä, pysähtyi tyyten, vakokin meni tukkoon, ja hän vain oli, ja aivoissa hautui se synkkä asia.

Mutta siinäkään hän ei saanut rauhaa. Tuli vieras, joka pilasi asiaa edelleen, ärsytti suopurnun hengen hänessä yhä synkemmäksi.

Hänen häistänsä oli näet saanut kuulla n.s. Henttu-Leena, jolla oli täysi syy olla kunniastansa hyvin arka, koska hänellä oli jo neljäs avioton lapsi. Siksipä hän loukkautuikin aina, jos vain joku koski siihen asiaan. Hän tuli nyt oikeastaan hääkahvien toivossa, käsivarsilla viime syntynyt jälkeläisensä, puolentoista-vuotias poika. Karoliinakin osui vielä tulemaan ulos yhteen joukkoon, ja oitis alkoi Henttu-Leena ajaa kahviasiaansa. Hän oudosteli: "Joko sinä, Karoliina, menit naimisiin tämän Jussin kanssa?"

"Ka niinhän tuota tässä... tuli mennyksi!"

Leena siunaili sitä kyytiä, mutta lohdutteli toki asiansa eduksi, Jussia miellyttääksensä:

"Mutta sittepä hän olet sinäkin turvan takana, kun sait näin varakkaan miehen!"

Niin koetti hän lypsää kahvit irti, mutta Karoliina ei kiirehtinyt. Hän olisi näet suonut Leenan puhuvan enemmänkin hänen avio-onnestansa. Kukapa nuorikko ei sitä toivoisi.

Ja Leena kiertelikin ja ajoi asiaansa. Lapsi käsivarrella hän siinä oleili, lastansa joskus hyssytti ja taas puhui. Jussi Puranen vaikenä kuin hauta.

Nyt höläytti Henttu-Leena muuttumalla yht'äkkiä:

"Niinhän se tääkin Hyväkkään Antti nai rutosti!"

Ja sitte sitä alkoi tulla. Karoliinakin sotkeutui puheluun ja hetken kuluttua erehtyi Henttu-Leena omaa etuansa tarkottaen kehua kujertelemaan:

"Ja hyvät hääthän se Hyväkäs piti... Ei siinä kahvia surtu, eikä kuokkavierastakaan ylenkatsottu!"

Hänen sanoissansa oli asiaan kuuluva sävy. Välillä hyssytti hän lastansa. Jussi oli saanut piston, ja pahaa aavistamatta osui Karoliina myöntämään:

"Ka mikäs hällä on Hyväkkäällä kestitessä, kun on rikas mies!"

Jussi Puranen veti nenäänsä, yhä mahallansa lojuen ja ikäänkuin ei olisi kuunnellut koko puhelua. Ei hän tiennyt, mikä häntä juuri nyt niin ärsytti ja paisutti. Ei koskaan ennen ollut hän toki niin täydeksi paisunut. Henttu-Leena jatkoi asiansa ajoa, kehuen asianomaisella äänellä:

"Ollappa niitä vain semmoisia miehiä kuin Hyväkäs joka talossa, niin ei olisi hätää tällä köyhälläkään eläjällä!"

Niin jatkui. Nyt väentäytyi Jussi jo isäntämiehen tietoisuudella kaivonkannen reunalle istumaan, painui siinä asemaansa ja hautoi jotain pistävää sanottavaa. Henttu-Leena jatkoi nyt aivan hurskaalla mielellä:

"Kunpa Herra siunaisi... kunpa siunaisi Herra semmoista miestä kuin on Hyväkkään Antti... Hys... hys... hys... hys!" lopetti hän lapsellensa hyssyttellen ja odotti.

Mutta nyt oli Jussi saanut tarpeensa Karoliinastansa ja Leenasta. Hän oli löytänyt sen pistävän sanankin ja äännähti Leenalle myrkyllisesti:

"Kuka se on tään sinun nuorimman kakarasi isä?"

Se tehoi. Ei hän vastausta odottanutkaan, vaan nautti teostansa. Hetkisen oli Henttu-Leena vaiti, ei löytänyt vastausta. Sitte lähti hän astua repsuttamaan veräjää kohti, pysähtyi siinä veräjällä, kääntyi ja kysyi hyvin ilkeällä äänellä:

"Eikös se tää Karoliina ollut tämän Jussi Purasen oma leski jo silloin kun meni ensimmäiselle miehellensä... sille Mikko Tapettu-vainaal?"

Sen sanottuansa hän alkoi suuttuneena poistua reuhkaista lapsinensa. Karoliinakin piti paraana lähteä askareillensa, ja Jussi jäi yksin. Hänessä oli nyt jotain äärimäisen umpimähkäistä, metsää, isäntää, jussi-puraisuutta, henkeä, joka ei tutki, vaan on vain omaa itseänsä.

Yhtä ja toista pientä tässä välillä kyllä tapahtui, mutta jääkööt ne kertomatta. Kaikki ne vain täydensivät hänen tilaansa.

Viimein alkoi hän kopistella yhtä ja toista tehtävää, mutta ei mikään sujunut. Aurinko paahtoi punottavaa niskaa ja ikään kuin ärsytti häntä. Hän unohti jo itse asiankin, sen joka oli hänet myrryttänyt, ja oli vihainen aivan umpimähkään, kuten tuhannesti ennenkin oli laita ollut.

Mutta lopulta hoksasi haa toki tehtävän: Olihan palonkyntö kesken. Mitäs muuta siis! Hän otti suitset ja lähti hakemaan hevosta metsästä, lähteäksensä lopettamaan kynnön. Kaikki tapahtui kuin umpimähkään, puoli-uhmaten.

* * * * *

Mutta tänä päivänä vainosi häntä joku säälimätön kohtalo. Se vainosi häntä kuten härkätaistelussa punaista vaatetta huiskuttelevat ärsyttäjät vainoavat härkää. Minne se yrittääkään, niin oitis huiskahtaa siellä tuo ärsyttävä väri.

Kun hän nyt tietä pitkin astua pullitteli, lyötyi hänen matkaansa, aivan sattumalta, loismies Mikko Pitkänen, mies, joka oli ulkonaisesti hänen vastakohtansa: pitkä ja laiha kun nälkävuosi. Se asettui rinnalle, harppaili laihoilla, pitkillä koivillansa ja jo alkoi puhua sieltä korkeudestansa. Nenäänsä puhua honisuttaen kysyi hän:

"Oletko sinä mennyt naimisiin?"

Jussi Puranen myönsi sen vaitiololla. Pitkänen ymmärsi sen, katsoi alas Jussiin ja arvella honotti:

"Olisi minunkin mentävä naimisiin... Kun saisi sopivan akan."

Myrtynyttä Jussia tympäsi nyt koko tämä loismies. Että se vielä siihen isäntämiehen rinnalle!... Ja sitte vielä sekaantuu sen asioihin!... Että rohkeneekin!

Niin saapuivat he Höijerisen veräjälle. Ynseänä jäi Jussi siihen seisomaan kynnäspäin veräjään nojaten ja antoi piippunyerön riippua ikenissä.

Mutta Mikko Pitkänenkin pysähtyi. Se suututti Jussia ja hän olisi sanonut jotain puraisevaa, mutta pää ei jaksanut sitä synnyttää.

Ja silloin osui Mikko pilaamaan asiaa: Oikeastaan hän yritti olla Jussille mieliksi, kehaista hänen Karoliinansa tyttöaikaista menneisyyttä, sen puhtautta, miten se oli säilynyt, ainakin mitä Antti Hyväkkääseen tulee. Siinä tarkoituksessa hän siinä puhellessansa hönäsi muun muassa:

"Hyväkäs sanoi jotta olisi hän päässyt silloin tyttärenä ollessa

Karoliinan aittaan, mutta ei hän huolinut."

Siinä se nyt siis taas oli. Vähemmästäkin olisi synkistynyt Purasen-lainen mies. Hän vaiken, sillä hän valmisteli. Aivohärän jäntereessä oli jo voimaa ja sen silmätkin olivat jo mullollansa, mutta se ei vaan ehtinyt päästä liikkeelle siellä päässä. Pahaa aavistamatta jatkoi laiha loismies: Jussia miellyttääksensä morkkasi hän Hyväkästä:

"Se Hyväkäs olikin kova tyttömies poikamiehenä!"

Mutta Hyväkkään kehumiseksi käsitti Jussi sen. Aivohärkä otti siis väärän askeleen. Se repäsi toki jo sanottavaa irti. Ja kun toinen vielä jatkoi, oli hän valmis.

Katsetta maasta nostamatta, kuin syrjään puhuen, isäntämiehen ynseydellä sanoi hän purevasti, loismies Pitkäsen köyhyyttä ja laihuutta halveksuen:

"Sinä sitä kohta taidat synnyttää nälkävuoden... kun on tuo mahasi siihen nälkäsuuntaan päin raskaana..."

Se auttoi. Ei kukaan ollut vielä Pitkästä niin myrkyllisillä hampailla puraissut. Jussi aivan nautti tuosta puraisustansa. Hetken kuluttua alkoi laiha Pitkänen harppailla pois koko tämän vastanaineen lähettyviltä.

Hyvän tovin oleili hän vielä siinä veräjään nojautuneena, eikä ajatellut mitään selvää. Lähti toki viimein liikkeelle ja asia paisui hänessä. Karoliinakin tuntui syylliseltä, tai oikeastaan juuri se. Miksi sekin Hyväkkään pauloissa ja puolella!

Ei ihme, että hänen aivoissansa alkoi muodostua ja kasaantua jotain semmoista ajatuksentapaista kuin että "minä se olen isäntä talossa."

"Nähdäänhän!" pääsi häneltä jo kerran ääni. Hän astua purasi edelleen polkua pitkin. Luonto nousi Karoliinaa vastaan. Nyt hän jo uhmaili, tosin umpimähkään, kuin näyttääksensä:

"Vaikka ero tulisi koko akasta ja vielä tänä päivänä, niin nähdään se!"

Se oli käsittämätöntä hänenkin mielentilaksensa. Ei hän vielä koskaan ennen ollut näin pahaksi, näin yliluonnollisesti myrtynyt.

Niin astua pullitteli hän nyt suitset olalla polkua myöten. Tie kulki Koupolan salokylän läpi, ohi Suolasen siistin talon. Aurinko paahtoi, että aivan niskaa poltti. Se ikäänkuin lisäsi ärtyisyyttä, pisteli häntä, eikä se ärtymys lauhtunut, vaikka hän välillä poikkesi jo Suolasen talossa ryyppäämässä raikasta lähdevettä.

Niin saapui hän keskikylän raitille, ja siinä sattui tapaus, joka olisi muualla maailmassa mahdoton, mutta joka mauttomuudestansa huolimatta on Jussi Purasen maassa niin tosi, että kaikki sen sankaritkin — paitsi tietysti mustalaiset — ovat Rämekorven kirkonkirjoihin merkityt.

Siinä näet liittyi häneen tiellä kolme miltei täysikasvusta joutilasmiestä, Joutavainen ja Tyhjänen ja Pyllynen, kaikki noin 20-vuotisia. Joutavainen oli ammatilansa, arvoltansa kuten nimeltänsäkin ja kaikilta muiltakin meiningeiltänsä ainoastaan nenänsä kaivelija, toiset eivät edes sitäkään. He olivat siis semmoista Rämekorven ja koko maailman liiallista rikkautta, näennäisesti tarpeetonta ylellisyystavaraa, joiden häviäminen sittekin olisi korvaamaton vahinko, sillä juuri ne ne antavat kyläteillemme ja raiteillemme oman, kotoisen leiman, tekevät ne miellyttäväksi, tutuiksi, kuten pankolla venynä kissa ja kaikki se, mikä on meille jo pienestä lähtien kuin ihana uni vereen painunut, tekee tuvan kodikkaaksi, semmoiseksi, joka luo mieleen rauhaa ja sieluun ikäänkuin autuudentunteen.

He yhtyivät yhdeksi joukoksi oikeastaan vasta tämän Koupolan metsäkylän kauppiaan Otto Salmisen oivallisen kaupan edustalla. Siinä he pysähtyivätkin kuin tupakoimaan, seisoskellen lahonneen virstapatsaan ympärillä tienristeyksessä, jonka keskellä tuo hylkypatsas törötti. Siinä he hieman juttelivatkin. Jussi Puranen oikeastaan enimmäkseen ähki, toisten häntä narratessa. He kehuivat muun muassa hänen hevostansa. Se tuntui hyvältä. Sitte alkoivat he kehuksia miestä itseänsä, ensin hyväksi ruoskamieheksi, hevosen kurittajaksi. He ilmoittivat:

"Jos sinä vetäseisit piiskalla vaikka miten laiskaa hevosta, niin hytkähtää sen pitäisi!"

Ja miksikäs ei! Se jo aivan paisutti muutoinkin täyttä henkeä.

Ja juuri silloin sattui ohi kulkemaan eräs mies. He huomasiivat sen vasta takaapäin, mutta se näytti Antti Hyväkkäältä. Ainakin takin paikatusta selkämästä päättäen oli se hän. Jussi Puranen ikäänkuin kuohahti. Ei häntä ollut koskaan ennen niin kaivellut kuin nyt. Ja kun äskeinen kehumisenkin oli vielä

luontoa nostanut, ei hän voinut enää itseänsä hillitä, vaan äännähteli ymseästi kuin yksikseen, mutta toki niin että ohi menijäkin kuulisi:

"Onnenhyrrä!... On niitä nyt osattu tehdä kummenpiakin!"

Siinä oli ajatuksena juuri se, että jos *hän* sen tekisi, niin... näkisihän että se olisi toista.

Toiset vähän arkailivat. Näyttääksensä, että eivät he ole osalla, kaiveli Joutavainen sormellansa nenäänsä ja Pyllynen tikulla patsaan rakoa.

Mutta ei kulkija näyttänyt kuulevan ja moinen kuulemattomuus sekä suututti että myös samalla rohkaisi, nosti luontoa. Miten kansallinen piirre tämä onkaan Rämekorven maassa! Entistä kovempiäänisenä ynseili jo Puranen menijän jälkeen:

"Mistä lie toisen katolta varastettu väkkärä koko hyrrä!"

Se tuntuikin hänestä varmalta, sillä sairas etsii lohdutusta kaikesta. Ähäh siis! Mutta ei näyttänyt menijä vieläkään hoksaavan, että hänelle se on tarkoitettu.

"Saakeli!" pääsi silloin jo Murahdus Puraselta ja hän lähti astua pullittelemaan perästä, ja toiset, nämä kolme maailman ylellisyystavaraa, seurasivat häntä.

Ja niin astuskeltiin autiota, pölyistä tietä myöten ja luonto kypsyi. Nyt jo Puranen päästi puoli ärjäisemällä rämekorpelaisen hihkaisunsa: "Hyväkäs!"

Se aivan nosti miehenluontoa! Siinä tuntui olevan voimaa, uljuutta, ja miten tuttua se kaikki oli siellä, missä on ihmisillä joskus liikaa aikaa. Mutta ei! ei värähdä menijä. Mokokakin! Jussi menetti jo varovaisuutensakin ja ärjäsi kuin juopunut:

"Hih!"

Ja toiset aikoivat häneen yhtyä. Mutta juuri silloin ajaa pauhasi paikalle kokonainen remuava kuormallinen Rämekorven mustalaisia, tulla remuten yhtäkkiä vastaan tienpolvessa, siinä missä tie kääntyy räättäli Rinteelle päin. Laiha koira syöksyi tiepuolesta niiden kimppuun. Eräs mustalainen ruoski hevostansa, toiset ruoskillansa hosuivat heihin tarrautunutta, rähisevää koira. Ei auttanut muu kuin raivautua tiepuoleen, pois moisten menijäin jaloista. Kuorma ajoi ohi. Tie jäi tyhjäksi. Tietämättänsä oli mustalaisjoukko siten ruoskimalla raivannut tietä korkeammalle sivistykselle ja gentlemanniudelle.

III.

Vihdoinkin pääsi Jussi niin pitkälle, että tamma oli aisoissa. Yksinäisyydessä kynti hän nyt paloansa mäkirinteellä. Polttavan kuuma ilma, joka oli aivan sulattaa, lisäsi mielen ärtyisyyttä. Se ikäänkuin paistoi hänen sisuansa, kuten uuniin pantua leipää, ja sisu, jonka äskeinen maantiekohtaus oli juuri paisuttanut yli reunojen, alkoi kypsyä liaksi.

Mutta onneksi oli toki hänen tammansa vihainen: se viuhautteli häntäänsä, iukui jos asia niin vaati, tapaili puraista, jopa tiukan tullessa potkaistakin. Sen oli kehittänyt semmoiseksi juuri se ainainen taistelu, jota sen oli täytynyt käydä äksyä isäntäänsä vastaan. Ei niin että Jussi olisi ollut tammallensa pohjaltansa kiusaava isäntä. Päinvastoin. Hän syötti sitä hyvästi, ei säästänyt kuroja, sillä tamman piti olla paremmassa lihassa kuin Hyväkkään ja muiden hevosten.

Mutta hän oli nyt kauvan ollut naimaton mies ja maailma häntä murjoi, eikä ollut vaimoa, eikä muuta kenelle purkaa sisuansa, ja siksipä oli hän sen aina purkanut tammallensa. Siitä se oli johtunut se alinomainen sota, ja tästä tamman vihaisuudesta oli Jussi Puraselle nyt se hyöty, että hän sai sen kautta tilaisuuden purkaa liikaa sisuansa tätä taisteluun aina altista työtoveriansa kohtaan.

Työn alku oli kyllä ulkonaisesti jotakuinkin rauhallinen. Jussi Puranen vain ähähteli joskus vihaisesti. Mutta sikäli kuin kyntö jatkui ja kuumuus yltyi, paisui myös Jussin vihainen povi. Kun aura tarttui juuriin, ärähti hän jo kirosan ja kiskoi auraa irti täysin voimin uhkaillen auralle synkkänä:

"Vaikka kädet revetkoot olkapäistä irti, niin lähteä sinun pitää juuresta irti... tökerö!... Hä-häh!" lopetti hän ärjästen, hihkaisten hevosensa taas käyntiin. Aurinko nousi yhä ylemmälle. Hiki valui virtana.

Nokisista palopuista olivat nokeutuneet kyntäjän hikiset kasvot ja vaatteet, niin että hän näytti miltei neekeriltä ja päivän savu oli jo tuketa silmät.

Ja sitä mukaa yltyi hänen mielensä ärtyisyysskin. Nyt hän soimasi ja haukkui hevostansa. Kerta, kun tämä tuskastuneena pysähtyi kuopimaan turvallansa vuohistaan, ei hän enää sitä sietänyt, vaan antoi tammalle patukkaa ja kiroili:

"Häh!... Joko siinä happanamaan seisahdut... Kaakki!"

Mutta silloin viuhautti tamma häntäänsä, luimisti vihaisesti ja kiskasi auraa niin rajusti, että juuret katkeilivat ratisten, aura kimposi koholle palosta ja tamma alkoi harppailla vakoa pitkin aika roimin askelin. Jussi Puranen koki hanttuuttaa perästä, aurasta kiinni pitäen, sitä takaisin kiskoen ja sadatellen:

"Prtuu!... Prtuu, paholainen... Hähäh!" ärjäsi hän taaskin, karjaisemalla aivan, kun tamma ei totellut.

Ja tamma pysähtyikin, puistalti äkäisenä päätänsä ja alkoi päristellä ja kuopia kuin paarmojen käsissä tepastellen. Jussi Puranen menetti malttinsa. Äkäisesti tökkäsi hän auran paloon kiinni, mennä kaapasi nopeasti tamman eteen, ja ollen jo kuin sokeana vihasta, löi sitä nyrkillä otsaan, ärjäisten:

"Saakelin koni!"

Mutta silloin suuttui tamma ja yritti puraista, lekauttaen samalla takapuoltansa ikäänkuin potkaisua varten. Alkoi tavallinen ilmisota, tammalle ennestäänkin jo niin tuttu taistelu. Jussi väisti puraisun. Hän sieppasi kyntövitansa, asettui loitomma tamman eteen, hieman syrjään ja uhkaili:

"Saakeli vie, jos tällä patukalla vetäsen, niin sinun pitää tietää, kuka minä olen."

Tamma aivan kurotti kaulaansa jo, yrittääkseen siepata hänet hampaisiinsa, väläytti hampaitansa ja yritti taaskin potkaista, lekauttaen takapuoltansa. Jussi väisti nytkin, mutta jatkoi entistä ankarampana, tosissaan tenäten, selitellen oikeuksiansa:

"Sinä muista, että minä olen isäntä talossa... Minä omistan koko tämän verotalon, ja vaikka annan sinut tappaa, niin kellään ei ole mitään sanomista, sillä minun ovat talon kiinnekirjat... Kuuletko!" ärjäsi hän lopuksi ja uhkasi patukalla. Nyt tamma jo yritti hyökätä päälle, mutta aura oli niin lujassa kannossa kiinni, että se esti. Jussi yltyi. Hän myskysi jalkaa polkien, tosissaan vanhoen:

"Se pitää nähdä, kun minä kerran tallissa voitelen sinut tällä patukalla!... Niin tokkohan silloin iukaiset... Prtu-so!" karjasi hän taas lopuksi ja yritti lyödä syrjästä käsin.

Mutta nyt tuskastui tammakin lopullisesti. Se koki saada komentelevan miehen hampaisiinsa. Mutta aura piti kiinni. Jussi väistyi syrjään ja korvat luimussa pyöri tamma perästä, niin että kiinni tarttunut aura kääntyi kuin olisi pyörinyt navan päässä, ja niin pyörittiin ja metelöittiin keskellä nokista palorinnettä. Se näky oli aivan komea.

"Minä olen isäntä!... Prtu-so!" karjui Jussi ja sipasi jo syrjästä tamman kupeeseen patukalla.

Mutta silloin iukasi tamma, luimisti suuttuneena, ja viuhautti häntäänsä sekä yritti aivan karkaamalla hyökätä päälle.

"Sa... saakeli!" raivostui siitä Jussi ja syrjään väistyen sipasi uudestaan tamman kuvetta vitsalla. Mutta nyt oli tamman mitta täysi. Se potkasi niin että jalat sattuivat auran-ojasten poikkipuuhun. Siitä se aivan raivostui, iukasi, potkasi uudestaan ja riuhtasi auraa semmoisella voimalla, että kainalovitsat rusahtivat poikki, sahrat irtaantuivat aisoista, koko aura hajosi pirstaleiksi, ja täyttä ravia painoi nyt sydämistynyt hevonen tyhjien aisojen kanssa paloa pitkin, loikkasi matalan veräjän yli ja läksi täyttä laukkaa painamaan kotia kohti. Pülleahko Jussi Puranen juosta väänsi perästä, äsyten kiireessä:

"Prtuu!... Prtuu, paholainen!... Prtuu, sen vietävä!"

Turhaa. Veräjän luona hän pysähtyikin äkkiä, hengästyneenä, kirosi ja vannoi:

"Mäne vaivatta!... Juokse nyt vaikka maailman loppuun... mokomakin konkari!"

Hengästyneenä, suuttuneena paiskasi hän hattunsa maahan. Ja vasta nyt hän huomasi tajuisesti, että oli kuumuudesta aivan tukahtumaisillansa. Hiki valui pitkin ihoa. Niska oli punaiseksi palanut. Hän äkämystyi auringolle: itsepintaisena istahti hän paksun puuntyven päälle, paraaseen paahteeseen, niska aurinkoa kohti, ja vannoi myrtyneenä auringolle:

"Paahda nyt!... Porota niin jotta saat kyliäsi!... Vaikka koko niska polta!"

* * * * *

Hän istuu kauvan. Aurinko paahtoi aivan kuin uhalli. Vihan ja mielen myrteymän umpimähkäiseen paljouteen hukkuivat jo sivuasioiden yksityiskohdat: tamma, aurinko, Karoliina, koko maailma. Hän tajusi vain himmeästi, että hänelle on tapahtunut joku paha, jonka johdosta hän on nyt täysi. Tai oikeastaan ei se ollut enää mitään tajuntaakaan, vaan jotain vaistoa, kuin savuihin tukahtunutta, ja se umpimähkäisyys tavallaan hieman helpotti hänen oloansa.

Mutta vihdoinkin nousi hän ja lähti astua väännättelemään tietä pitkin kotiinsa päin. Se tie oli oikeastaan hänen yksityinen metsätiensä, vaikka hän oli sallinut naapuriansakin sitä käyttää oikotienänsä.

Sillä oikeastaanhan hän ei ollut kitsas, ei paha naapurille. Monesti oli hän muun muassa kuvitellut, miten mukava olisi, jos hän olisi oikein rikas isäntä ja Hyväkäs ja muutkin, mutta ainakin Hyväkäs, köyhiä. Ison jyväkuorman päällä loikoen ajaisi hän kylläisellä hevosella pitkin kylätietä myllyynkin. Hevosensa pysäyttäisi köyhän Hyväkkäänkin tuvan edessä, viskaisi ynseästi, välinpitämättömästi, kuin ohimennen, täyden jyväpussin kuormasta Hyväkkäälle, äännähtäisi: "tuoss'on sullekin!" Ja miten Hyväkäs silloin hämmästyisi, varsinkin kun näkisi, että pussissa on parasta ruista.

Mutta hän ei olisi siitä tietääkseenkään. Mötköttäisi vain jyväkuorman päällä, nykäisisi lihavan hevosen käyntiin, ja hevonen nyhtäisisi raskaan kuorman liikkeelle niin että syvä, silmää hivelevä kuoppa vain painuisi lihavaan lautaseen, mutta kuorma ei tuntuisi sen perässä. Semmoista ja paljon muuta hyvää oli hän usein uneksunut.

Mikä autuus olisikaan olla kylän ainoa kunnan isäntä, se joka voi ja tahtoo jokaista auttaa ja johon kaikki alati hengessä katsovat!

Mutta nyt ajoi se metsäpiru hänestä hetkiseksi sen hyvän hengen. Antti Hyväkäs oli näet aikoinansa laittanut laulunkin, kuten Rämekorven laulumaille oli tapa. Sitä laulua oli laulettu kylällä ja monesti oli se seikka nostanut Jussissa mustan havenen.

Ja eikös juuri nyt taas aseta kohtalo niin, että tuo vanha, ja muilta unohtunut laulu nousee haudastansa ja täyttää hänet pimeällä hengellä. Hartikaisen aikamies poika, Pekka, ajoi näet tätä samaista tietä myöten. Kuului jo kärrien rätinää. Kohta ilmestyi ajaja näkyviin. Työkärrien korissa seisten hoputti hän hevostansa juoksuun. Huono kärrinkori reuhkasi. Kärrit hypähtelivät kuopikkaalla tiellä. Pekka veteli hevostansa ohjaksien perällä selkään ja lauloi sitä Hyväkkään laulua:

"Rimparill' on rimmut ja ramparill' on rammut ja herrasmampsellilla."

Se puhkasi Jussin paiseen. Topakasti pysähtyi hän keskelle tietä ja varotti uhkaavasti:

"Elä aja, kuule, päälle Hartikaisen poika!"

"Hei!" hihkasi vain Pekka, joka ei kärrien rätinältä kuullut varotusta, löi hevostansa ja luullen Jussi Purasen aikainansa raivautuvan pois tieltä, lasketteli tätä kohti.

Mutta ei, Puranen seisoi uhallakin paikallansa ja uhitteli:

"Ajappas päälle, tokko uskallat!"

"Pois tieltä!" hihkasi Pekka ja oli jo lähellä päälle ajaa.

"Koitappas!" uhkui vain Puranen tanakkana, rauhallisena seisten.

Ja nyt tapahtui onnellinen kohtaaminen, joka pelasti Purasen joutumasta hevosen jalkoihin: Viisas hevonen näet pysähtyi niin äkkiä töksähtämällä, että Pekka menetti tasapainonsa ja suistui hevosen lautasen yli suin-päin tielle...

"Vieläkö ajat päälle!" nautti silloin Puranen voitostansa. Pekka kirosi, hypähti pystyyn, syöksyi kuin pyörreksissä Jussi Purasen kimppuun ruoska ojona:

"Sen perhana... Annanko tuosta!"

"Lyö... Lyö vain, jos luulet kukkarosi kestävä!" ähki Jussi Puranen tietoisena siitä, että hän on tien isäntä. Tyynenä, sydän täynnä saneli hän:

"Et taida tietää, kuka se on tämän tien isäntä... Niin että ajat kuin vierasta tietä myöten", lopetti hän kuin ilkkuen, kutitellen.

Pekka älysi asian, ja se häntä aluksi hieman masensi. Tien isännän rauhallisilla eleillä kopeloi nokinen

Jussi Puranen tupakkavehkeitä taskustansa, puhalsi piippua selväksi ja lisäsi pistävästi, sillä Hyväkkään laululla pistäen:

"Taitaisi sinun kannattaa teettää omakin tie... Kun niin reilusti kerran laulella kannattaa!"

Mutta vähitellen selviytyi Pekka ennallensa ja rupesi kerskumaan vastaan. Sukeutui pieni, omituinen kinastelu. Jussi Puranen ähisi, sydän täynnä, rauhallisena pysytellen, tietoisena isännyydestä. Pekka joutui lopulta alakynteen ja rupesi koraamaan asemaansa ylimalkaisella pöyhkeilyllä. Ruoska kädessä kehui hän:

"Saakeli soikoon, kun minä tuolla tammalla laskettaisin sileää tietä myöten, niin ei siinä sinun tammasi saisi hajustakaan kiinni."

"Mhyy!" äännähti täysinäinen Jussi Puranen, kokien olla välinpitämättömänä ja pysytellä tupakanpanoasiassa. Pekka vahvasti kehuen uljaasti:

"No et kyllä pysyisi... Ja jos lasketteleisin tuolla tammalla vaikka seinää kohti, niin puhki seinänkin se lentäisi kuin lintu!... So tamma!" kiivastui hän lopuksi ja löi tammaa nyrkillänsä lautaselle.

Niin oli tämä tapaus heidät uudestasynnyttänyt. He kinastelivat tosissaan kuten konsanaan luonnonlapset.

IV.

Jotenkuten selvisi toki äskeinen selkkaus. Pitkän kinastelun loputtua hyppäsi Hartikaisen Pekka kärreihinsä, löi hevosta ja hihkasi. Karrien korit reuhkasivat hevosen ravatessa täyttä ravia ja Pekka hoilasi taas samaista Antti Hyväkkään rallia "Rimpariir on rimmut".

Ja entistä mustempi ajettuma vaivasi nyt Jussi Purasen mieltä. Äänettömänä, synkkänä ja nokisena astua purasi tämä Pohjolan gentlemanni nyt tietä pitkin ukko Hartikaisen taloa kohti, kostamaan ukolle, ja sitä tietä Hyväkkäälle. Hän päätti kieltää ajamasta hänen tietänsä myöten. Housujen takapuolet vain veppasivat tasaisesti, säännöllisesti, kun tämä Rämekorven metsien syvyydestä ilmestynyt olento astua pyöritteli metsätietä myöten Hartikaisen taloa kohti.

Niin työntyi hän Hartikaisen tupaan äänettömänä, sydän täysinäisenä, kasvot tahraisina ja istahti, hieman ikäänkuin ähkyen, täynnä *isännän-henkeä*. Ukko Hartikainen hakkasi tupakkaa. Kun vieras oli jo tovin istunut, alotti Hartikainen puhelun tiedustelemalla, hokien:

"Kuuluuko sitä vielä mitä?... Kuuluukos... kuuluukos sitä mitä, Jussi-kuoma?"

Ei antanut Purasen sisu vastata. Päästäksensä siitä tehtävästä, otti hän lattialta tikun ja kaiveli sillä hammastansa, sylkäsi sitte ja viskasi samalla tikun pois. Ukko Hartikainen ei oikeastaan odottanutkaan vastausta, sillä tupakanhakkuu kiinnitti hänen ajatuksensa. Hetken kuluttua rupesikin hän siinä työnsä lomassa puhelemaan, virkkaen kuin ohimennen arvelemalla:

"Vai ei sinulle mitään niin kuin ota ja kuulu?"

Hän hämmenteli hakkauksiansa ja ryhtyi sitte vilkkaasti puhelemaan:

"Minulle tässä sen sijaan otti ja sattui sitäkin kuulumista hyväkästä, kun... kun se näet tää Hyväkkään... tuon Antti Hyväkkään härkä-mullikka otti ja niin kuin suuttui."

Siis taaskin Hyväkäs! Taaskin Hartikainen kopisteli välillä tupakka-pölkkyä, jatkoi työtään ja vilkastuen jatkoi:

"Niin tää syötävä... tää Hyväkkään mullikka kun otti ja heittäytyi vihaiseksi ja kun yht'äkkiä otti ja hyökkäsi minun päälleni... Siinä Timoskan veräjän kohdalla hyökkää ja meinaa... puskea, meinaa tää Hyväkkään mullikka... Mutta minä ojaan."

Hän oli siinä työssään yhtenä puheen vilkkautena, toisteli hokien ja jatkoi:

"Ojaan... ojaan minä..."

Vieras tuskin viitsii kuunnella; niin on ynseä.

Toinen jatkaa:

"Hyppään vesiojaan pitkäkseni ja arvelen... tälle niin kuin mullikalle arvelen, jotta puske nyt, jos sinun niin kuin mielesi tekee... Onko sinua, Jussi, milloinkaan mullikka puskenut... tahi niin kuin hätyyttänytkään?" käänsi hän äkkiä puheen.

Mutta Jussi ei äännä. Kumarassa istuu ja sammuksissa oleva piippunysä lerppuu taas kylmillään ikenissä. Hartikainen jatkaa:

"Ei siitä sen ruojan puskemisesta mitään iloa niin kuin olisikaan... niin kuin tään härän puskemisesta tarkoitan, ja siksi minäkin ojaan."

Ei hän ajatellut puheen sisältöä, mutta antoi vaan tulla. Hän jatkoi kuin härän menoa ja asiaa oudostellen:

"Entäs tää mullikka... tää Hyväkkään mullikka ryökäle, mitä tekee silloin!... Kun minä virun ojassa, niin tää ottaa ja suuttuu yhä julmemmin ja möyryää ja rupeaa puskemaan kantoa... niin kuin tään minun sijasta rupeaa kantoa puskemaan."

Hän olisi kertonut tämän asian aivan yksityiskohtia myöten loppuun asti, jos työtä olisi jatkunut. Mutta tupakat olivat jo kylliksi hienot. Hän alkoi koota niitä seulaan, ryhtyi seulomaan ja lopetti kertomuksen typistämällä sen lyhyeksi ilmoitukseksi:

"Ja siinä hän sitte mullikka vain möyryää ja puskee sitä kantoa..."

Jussi Puranen veti hieman sieramiinsa ja tunsu henkisesti paisuvansa, eikä siis voinut ääntää. Hartikainen lopetti jo seulomisenkin, pani tupakkaa ja kysyi äkkiä:

"No entäs kuin se on se sinun tamma?... Vieläkö hän yhä niin kuin iukuu?"

Päästäksensä vastaamasta ryhtyi Jussi Puranen selvittelemään piippuansa, puhaltaen posket pullollaan sen hikireikää auki. Hartikainen syytti silloin piippunsa ja jatkoi:

"Iukuihan se tämäkin meidän tamma nuorempana ollessaan, mutta se tää meidän poika... tää Pekka, antoi sille sitte niin kuin ruoskaa."

Näin olisi jatkunut asiasta toiseen menoa, eikä Jussi Puranen olisi ehkä jaksanut voittaa itseään ja päästä puheen alkuun. Nyt sattui toki tulemaan talon emäntä, joka käski Hartikaisen mennä veräjiä tukkeamaan, etteivät lehmät pääsisi peltoihin. Hartikainen johtui silloin kyselemään vaimoltansa yhtä ja toista lehmistä, joten Jussi Puranen sai aikaa hautoo puheen alkua.

Mutta vaikea vain oli se alku. Tuskin siitä olisi tullut mitään, jos ei Hartikainen olisi jo valmistautunut lähtemään. Silloin täytyi Purasen voittaa itsensä. Hän imasi savut, sylkäsi, kumartuen syvään, ja murahti:

"Ja joutaisipa se poikasi tekemään oman tiensäkin..."

Hän lapautti välillä lapikkaittensa pohjilla lattiaa, puhalsi savua sieramistansa ja jatkoi äskeistä lausetta:

"Kun kerran joutaa hevosta piiskaamaan ja laulamaan rekilauluja."

Ukko Hartikainen ei älynnyt asiaa, mutta tokasi jotain sanoaksensa:

"Ka joutaisipa hän tehdä... Mutta kun tässä on tämä sinun tie... tämä oikotie, tarkoitan, niin hitto hänestä koko tiestä... Uudesta tiestä, tarkoitan, hitto... Vai kuin sinä Jussi arvelet... siitä asiasta niin kuin?"

Jussi Puranen ähki sanottavaa synnyttää vääntäen. Ei tahtonut tulla. Hartikainen puuhaili ja aikoi jo lähteä sanoen jäähyväiseksi:

"Ka... no!"

Silloin oli pakko jatkaa. Jussi tuijotti lattiaan ja murisi:

"Ei tässä kukaan ole luotu pitämään toisille hollitietä... Niin jotta laita oma tiesi!"

Hartikainen pysähtyi. Vähä vähältä pääsi hän Jussi Purasen jurnutuksesta asian perille ja alkoi sovitella, selittäen: "Elä, veikkonen, turhia ala!... Ei tää tie ajaessa kulu, ei hän myös niin kuin lyhene..."

Niin kuin esimerkiksi tää leipä, jos häntä otat ja syöt, niin hän, leipä, ottaa ja kuluu... ja loppuukin, kun häntä oikein syöt... Mutta tää tie, aja häntä jos kuin, niin ei ota ja lyhene, eikä kapene... tää sinunkaan tiesi tarkoitan, ei lyhene ei niin kapene."

Silloin Jussi Puranen katsahtaa muljautti häneen ja murahti:

"Ka aja sitte Hyväkkään tietä myöten... Kun et omaasi viitsi tehdä!"

Hartikainen joutui ymmälle. Hän koki tiedustaa:

"Senkö Antti Hyväkkään?"

Jussi Puranen mietti mitä vastata. Hartikainen jouti siis jatkamaan halveksivasti:

"Ei, veikkonen, hänellä... tällä Antti Hyväkkäällä, ole mitään tietä... Ei hänestä ole koko miehestä muuta kuin housujaan kannattamaan... siitä Antti Hyväkkästä."

Hän aivan vilkastui toista morkatessaan ja sovintoa hieroen tarjosi:

"Paa, veikkonen, tästä tupakkaa... Pane palamaan hakkajaisia ja anna tien olla ennallaan... Ei tää siinä vanhene ei rumene... Pane palamaan, pane!"

Mutta ei. Jussi Puranen ei huolinut tupakasta. Hänen henkensä ei sietänyt nyt sovintoa. Se synnytti jotain vaikeaa, umpimähkäistä. Nyt sai hän toki jo toistetuksi pisteliään murahduksen:

"Aja, aja häntä sitte Hyväkkään tietä... niin sittepähän näet."

Hartikainen joutui aivan pulaan. Tie oli hänelle välttämättömän tarpeellinen, ja ennen oli Jussi itsekin aivan käskenyt sitä käyttämään. Olipa joskus sitä korjaillutkin aivan häntä varten. Mutta nyt! Mikä menikin miehen päähän! Hätäillen, kuin oudostuneena, hoki Hartikainen ihmettelyä:

"Elä veikkonen!... Elä nyt, veikkonen, joutavia!"

Mutta ei mikään auttanut. Taipumaton kuin paha taipumus oli Jussi. Eikä edes selittänyt asian syytä, kun Hartikainen koki taivutella ja sovitella:

"Elä... elä nyt, Jussi veikkonen"; raapi hän jo korvallistansakin.

Ja niin jäi Hartikainen tietttä. Eikä Jussi Puranen itsekään nyt edes erityisemmin nauttinut voitostansa ja voimastansa. Hän oli vain ennallansa täysi, ja niin työntyi hän ulos ovesta ja läksi paluutaipaleelle.

V.

Ja nyt oli hän omaa itseänsä, lujaa luonnon luomaa Jussi Purasta aivan täydellisesti. Hän oli sitä niin ihailtavan täydellisesti kuin luotu luonto on omaa itseänsä kokonansa, arastelematta, tosin tajuttomasti, mutta samalla ikäänkuin riemuitsevin mielin.

Siinä välillä, Hartikaiselta lähdettyään, poikkesi hän kotiinsa. Sinne veti häntä oikeastaan päivällisaika, jonka tulon hänen vatsansa aina ilmoitti säännöllisesti kuin tarkin kello. Karoliina oli jo laittanut ruuan: pöydällä oli kaksi aimo leipää, oli voitakin, ja piimää oli vallan yletön pytty. Onhan nyt hääpäivä! niin oli Karoliina arvellut.

Mutta ei mies työntynytkään pöydän taakse. Penkillä istui täynnä omaa henkeänsä. Eikä ihme, että hän oli tässä sielutilassa. Olihan koko maailma nyt noussut häntä vastaan. Tapaukset kotona, Henttu-Leena, Mikko Pitkänen, auringon paahde palolla, samoin vastaan taisteleva oma tamma, Hartikaisen poika ja muu kaikki oli häntä ikäänkuin härnännyt, kasannut kiven kiven päälle.

Eikä Karoliinakaan arvannut ruveta häntä lauhduttamaan, sillä ei hän huomannut mitään erikoista, vaikka kyllä Jussin äskeinen, vihiltä tultua tapahtunut poislähtö oli tuntunut hieman omituiselta. Hänen päässänsä pyöri yhä tuo vihkimistoimitus, ja kun mies oli kotvasen synkkänä istunut, koetti hän alkaa sen kanssa puhelun, kysyen pyttyjä pestessään:

"Paljonko se pappi vielä otti tästä vihkimisestä?"

Ei vastausta. Jussin sielusta nousi taas se musta piru, se Hyväkkään "onnenhyrrä" ja muu. Juuri se "onnenhyrrä" se nyt siinä kummitteli. Karoliina jatkoi työtänsä, muisti ensimmäisen vihkimisensä Pekka Tapetun kanssa ja puheli:

"Se Tapettu-vainaa se kävikin sen vihkimisen maksamassa päivätöillä...
Kaksi päivää teki sille entiselle rovastille."

Ei ääntä avio-miehen suusta. Karoliina huuhtoi pyttyjä ja nurkui kuin yksin puhuja:

"On noita rahan reikiä jos mille pipille ja papille!... Ikään kuin näille köyhän penneille ei olisi parempia tarpeita!"

"Ka!" yritti jo Jussi jollain pistää, mutta ei ollutkaan valmista sanaa, ja asia töksähti siihen yhteen sanaan. Karoliinakin lähti ulos. Sekin häntä suututti. Miksi ei Karoliina voinut häntä johtaa puheeseen kiinni, vaikkapa ärsyttämällä johtaa!

Mutta oitis palasi Karoliina.

Hän oli ulkona tullut ajatelleeksi tätä Jussin "kah"-sanaa, tuli uteliaaksi, kuten konsanaan vaimo ja tiedusti palattuansa:

"Mitä sinä arvelit sanoa?... Kun jo sanoit: 'Kah'."

Ja nyt olikin Jussi jo valmiimpi ja alkoi vääntää: Härnävästi, pistävästi jauhoi hän:

"Ka, kukas se käskei tähän köyhyyteen työntäytyä... kun tässä niin kurjaa on."

Siitä se alkoi sukeutua: Karoliina alkoi haistaa, että siinä on toran alkua. Olihan hän vanha aviovaimo, asiaansa tottunut, eikä siis hämmästynyt.

Ja niin kehittyi ensimmäinen aviotora, hitaasti, mutta sitä varmemmasti. Jussi ähki sisällisesti, kuin sanoja synnyttäen, jurnutti sanan, toisen, kerrallaan, pistelevästi, katkerana. Karoliina oli vain ymmällä aiheesta, koki alussa malttaa, mutta härnäytyi vähitellen. Jos hän olisi arvannut mennä, taputtaa Jussia poskelle, mairitella — mutta ei vain muiskata, herra paratkoon! — niin olisi mies kai sulanut kuin äksy lapsi. Mutta ei. Olihan hänessäkin toki Rämekorven henkeä, ainakin pohjalla. Se taas kaiveli Jussin mieltä. Siis ei vaimokaan! Oma vaimokin vetämässä maailman kanssa yhtä köyttä häntä vastaan!

* * * * *

Ja niin oltiin lopulla ilmijuonittelussa. Päivällinen oli syömättä. Jussi pisteli jo Hyväkkäällä, sen onnenhyrrällä. Karoliina alkoi luulla miehen epäilevän häntä aviorikoksesta ja oudosteli äkkiä torailleen:

"Mitä paholaista se nyt tuosta Hyväkkästä jauhaa!... Joko se nyt luulee minun sen hännässä lentävän!"

Kaikesta muusta toki voitiin syyttää Jussia, mutta ei vain mustasukkaisuudesta. Mutta nyt, kun Karoliina osui sitä arvelemaan, *tekeytyi* hän mustasukkaiseksi, sillä silloin oli oiva aihe jurnuta ja pistellä.

Ja hän pisti, pisti niin myrkyllisesti, ja Karoliina oli jo menettää malttinsa ja kehui entistä miesvainajaansa, kerskuen:

"Oltiin tuossa Tapetunkin kanssa jo lähes kaksikymmentä vuotta yksissä leivissä, eikä tuo vielä moista... kun tää jo ensi päivänä!"

Mutta eihän se parantanut asiaa. Päinvastoin. Se oli Jussille kuin voitto. Ilkeästi pisti hän:

"Ka, kunpa sitä kerran luulet olevasi semmoinen Saaronin ruusu, niin olisit ollut tähän tulematta."

Ja voitokkaana, isännän tavoin kallistui hän istuallansa, raapasi housuista tulen, istuultaan nousematta, alkoi syyttää piippuansa, nousi, lähti ja toisteli mennessänsä, samalla piippuaan syyttäen:

"Kun... kun niin luulet olevasi Saaronin ruusu, niin juokse vain vaikka Hyväkkään jälestä!"

Entistänsä täydempänä astua mullitteli hän nyt taas metsätietä myöten, aikoen mennä aittaa korjaamaan.

Ja aurinko, iltapäivän hiostava, kuuma aurinko paahtoi nytkin tulikumana, tukehduttavasti. Hiki kihosi ihosta. Ärtymys lisääntyi kuin auringon säteiden pistoksien ärsyttämänä. Hän osui muistamaan Hartikaisen pojan asian ja ynseili, tievoitostansa epäselvästi nauttien:

"Näkeehän nyt Hartikainen, tokko poikaa laulattaa, kun ajaa kivikko-ahoja myöten."

Hiki valui jo nokista ihoa pitkin. Kasvot olivat märän noen tahraamat. Suolainen hiki kirveli ihoa. Mutta ei hän sitä huomannut. Hän jatkoi ilkkuen, aivan kuin ärtynyt lapsi, tai kuin sairas omintakeisuus:

"Laulakoon... laulakoon vain Hartikaisen poika... Kylläpähän, kun kärrin pyörä sattuu oikein emäkiveen ja kärrri kellahtaa kallelleen, älyää mitä se muksu maksaa."

Hän pureksi nyt mällinsä vasemmasta suupielestä oikeaan, sylkäsi ja jatkoi ilkkumistaan vanhoen:

"Tässä kylässä pitää vielä nähdä, kuka se on se oikea Jussi Puranen ja kuka ei."

Tiellä osui nyt tulemaan vastaan Hartikaisen lehmikarja. Etumaisena kulki hatasarvi Sarvikki. Hänet huomattuansa pysähtyi koko karja ja alkoi katsella töllistellä häntä kuin jotain outoa olentoa. Sarvikki seisoikin vielä aivan keskellä tietä.

Ja silloin päätti Jussi Puranen, että hän ei anna nyt perää, ei koko maailmallekaan. Tai oikeastaan hän ei päättänyt mitään, vaan meni vain ja antoi aivohärän olla jouten. Hammasta purren astui hän Sarvikkia kohti ikäänkuin ei tiellä olisi ollut mitään. Itsekseen, ajatuksissaan lienee hän siinä astuessaan uhitellut:

"Puske nyt, jos uskallat."

Rauhallisena painoi hän hatasarvea kohti ja uhitteli jo tajuttavammin:

"Vaikka työnnä sarvesi mahan läpi, niin jotta suolet vuotavat, niin en väistä!"

Ja hän olisikin astunut Hartikaista, lehmiä ja koko maailmaa uhalla Sarvikin sarviin. Mutta viime tingassa hämmästyti Sarvikki, puhahti ja syöksyi kuin kummitusta pakoon tiepuoleen. Koko karja seurasi sen esimerkkiä. Hännät vain heilahtelivat, kun lehmät luikahtelivat tieojan yli metsään. Siellä pysähtyivät ne ja kääntyivät töllistelemään tätä omituista vaeltajaa, joka jatkoi matkaansa ikäänkuin ei olisi mitään tapahtunut.

* * * * *

Niin saapui hän Timoskan veräjälle, jossa Hyväkkään mullikka oli ahdistanut Hartikaista. Siinä se nytkin söi tämä yleensä pelätty äkäinen mullikka veräjänkorva-aholla, mieli paisuksissa, ylpeillen karjan isännyydestänsä.

Siinä pysähtyi Jussi Puranen. Lehmien kanssa sattunut kohtaaminen hautui hänen mielessänsä kypsimmällänsä ja johti hänen ajatuksensa kiintymään Hartikaisen kertomukseen äkäisestä mullista. Oitis alkoi hän itsekseen juonitella:

"Luulikohan Hartikainen sitte jotta meidän mullikka ei hänen laista miestä ojaan kupertaisi... Kun se sillä mullikallaan kehui!"

Ja niin johtui hänen vihastumisensa asiasta asiaan mennessä Hyväkkäeseen, ja nyt jo sen mullikkaan. Hän jo äkäili sille:

"Ja tuota tuommoista elävääkö luulisi Hartikainen minun pelkäävän."

Hän vihastui ja innostuikin. Jo sieppasi hän seipään ja ärjäsi härkää säikyttääkseen vihaisen:

"Häh!"

Mutta härkä kuuli sen, katsahti ja jo tuhahti. Jussi Purasen luonto siitä vain synkkeni ja hän toisti ärjäisynsä entistä kovemmin, seiväs jo kohona.

Ja muuta ei tarvittu. Härkä kuopasi etujalallansa maata, niin että sammalet pölähtivät ja lähti puhahdellen samoamaan Jussia kohti. Tämä puolestaan siitä ärtyi. Seiväs kohona lähti hän härkää vastaan ja mitä lähemmäksi toisiaan he pääsivät, sitä nopeammaksi kiihtyi kummankin kulku, kuten ainakin päällehyökätessä. Härkä taivutteli jo niskaansa ja sokeaksi asti myrtynyt Jussi Puranen vannoi:

"Nyt... Vaikka repeäisi itsensä pirun nahka, niin nyt ei hellitetä!"

"Hä-häh!" karjasi hän lopuksi ja sätkäsi seipäällä ahoa, niin että tanner jymähti. Ja sitä ei härkä sietänyt. Se säikähti, lehahti aivan kohona, puhahti, käännähti nopeasti ja läksi häntä ojona juosta jolkuttelemaan lehtoa kohti, Jussi Puraselle se antoi luontoa. Seiväs kohona läksi hän takaa ajamaan. Vauhti kiihtyi juoksun mukaan vähä vähältä. Vihdoin syöksyi härkä tiheään metsään, niin että oksikko

rusahti, ja hävisi sinne. Voitokkaana seiso Jussi sankan metsän reunassa, löi seipäällä kuusen kylkeä pitkin, niin että oksat paukkuivat poikki ja metsä ryski.

"Häh!" karjasi hän lyödessänsä, löi toistamiseen täysin voimin ja ärjäsi minkä jaksoi uuden:

"Hä-äh!"

Silloin osui tulemaan metsäpolkua myöten Änkkä-Antti, se sama, jonka kurkkuun takertui sana joskus niin tiukasti, että tuli ulos vasta monien turhien yritysten jälkeen. Hän tuli ongelta. Ryskeen kuultuansa riensi hän paikalle juoksujalassa, ja nähtyänsä Jussi Purasen hutkivan seipäällä metsää, ihmetteli, kokien parhaansa mukaan saada sanoja ulos suustansa:

"Me... me... me... metsäkö sinä hu... hu... hu... hutkit?"

Jussi Puranen ikäänkuin hämmästyi, tai oikeammin ikäänkuin häpeili tätä peliänsä, ja hellitti seipäänsä. Kohta kumminkin muuttui ujustelu vihaksi. Miksi pitikin Änkkä-Antin siihen viskautua, juuri tällä hetkellä! Sekin uusi ärsytys siis nyt vielä! Synkkänä istahti hän kivelle, tavalliseen kumaraansa painautuen ja vaiken. Änkkä-Antti kertoi jotain. Puranen myrtyi. Nyt selitti jo Antti:

"Olin o... oo... oo... o... ongella ko... koko pä... pä... pä... pä-päi... päivän... Pä... pä... pä... päivän!" korjasi hän vielä viime sanan, aivan vaistomaisesti. Silloin murahti jo Jussi Puranen halveksivana:

"Tulee tuota nyt tuommoista päätystä pässin parrastakin."

Tietysti Änkkä-Antti siitä suuttui, sillä hän oli arka viastansa.

"Mi... mi... mi... mi... mitä!" änkkäsi hän jo uhkaavana, aivan oudostuneena. Mutta Jussi ei voinut hänelle antaa sopimattomaan aikaan tuloa anteeksi, ja matki ylenkatseellisesti:

"Ka si, si, si, si, si, sitä!"

Nousi kinastelu. Mielet kuumenivat. Jussi Puranen pisteli sanoilla synkkänä. Vihdoin suuttui Änkkä-Antti, niin että kiroi:

"Pa... pa... pa... pa... pa... paholainen!"

"Ja emälampaankin saporon alta sitä tulla papattaa tuommoista papua", pisti Jussi siihen entistä ilkeämmin ja myrkyllisemmin. Änkkä-Antti siitä kiivastui lopullisesti, sieppasi miltei tyhjän kalasäkkinsä olallensa ja lähti pois nopeasti, säkki suorana selässä, uhitellen lähtiessään:

"Minä lähden po... po... po... po... pois!"

"Popota, popota vain matkaasi!" ärsytti siihen Jussi Puranen ynseänä, halveksivasti, täyttyi ylenkatseesta ja kuului vieläkin äännähdys, Rämekorven kansallisin, äärimäisen ynseyden ilmaisu ja sitte istui hän taas sisukkaana, niin täysinäisenä kuin synnin tähden ahdistuksiin joutunut ihmismieli.

Tovin istui hän niin, nousi sitte hänkin, viskasi seipään kauvas ryteikköön ja lähti astua mullittelemaan kotiansa kohti.

* * * * *

Päivä alkoi jo kallistua iltaa kohti. Rämekorven suopurnut huohtelivat jo viileyttä. Hongikossa soi kaiku heleämpänä, iltapäivän äänellä. Varikset näyttivät mietiskelevämmiltä ja suot autiommilta, kun hän painoi kotiansa kohti.

Ja mitä likemmä mökkiänsä hän saapui, sitä täydellisemmin hän äkämystyi. Hän äkämystyi jo kaikille sekaisin, puolueettomasti. Kerta toki jaksoi hän vielä erottaa vaimonsa Karoliinan muista: Kotiveräjällä hän näet muisti sen aamupäiväisen kertomuksen siitä "onnenhyrrästä", sydäntyi siitä häneen ja vannoi Karoliinaa uhkaillen:

"Mutta yritähän nyt, kun olet jo vihitty, niin näet, kuka se on vaimon pää ja kuka se on Jussi Puranen tässä talossa!"

Eikä sisu tahtonut antaa mennä oitis tupaan. Hän puuhaili hetkisen pihalla, ikään kuin toivoen Karoliinan tulevan häntä kutsumaan, vaikkapa kahvia juomaan. Hän odotti sitä kuten lapsi äitinsä sovitteluja, odotti, mutta turhaan.

Vihdoin hän läksi tupaan. Karoliina veisteli siellä pärehalosta sytykelastuja. Jussi Puranen katsahtaa muljautti tuohon vankanpuoleiseen pärehalkoon, ja sekö vai muu lie vaikuttanut häneen niin tyynnyttävästi, että hän istahti äänettömänä penkille, samalle paikalle josta oli lähtenyt, ja painui

entiseen asentoonsa.

VI

Oikeastaan hänellä, hääpäivän sankarilla, oli nyt jo nälkä. Olihan päivällinenkin jäänyt syömättä ja odotti yhä pöydällä, ja nyt oli jo illallisen aika. Mutta ei hän vain voinut työntyä pöydän taakse. Semmoinen tuntui samalta kuin tunnustaa itsensä, oma sisunsa voitetuksi. Samapa sitte, oliko voittajana oma vaimo tai muu maailma. Ei liioin Karoliinan sisu antanut kehoittaa häntä syömään.

Mutta torailu oli hiljaksensa edistynyt, Jussiltahan se tosin kävi ylen hitaasti, mutta toki siksi, että vireillä pysyi. Ja minkä se hitaudessansa menetti, sen voitti se katkeruudessansa. Kyntöhärkä teki aivoissa lujaa työtä.

Ja aivan itsestensä oli se tora alkanut. Jussi jauhoi mukamas äskeistä aviorikosasiaa. Karoliina puolustautui ja Jussi antoi vastoin parempaa tietoa hänen olla juuri siinä luulossa, että hän oli mustasukkainen. Olihan silloin niin otollinen tilaisuus jauhaa Hyväkkäästäkin.

Ja lopulta tuskastui jo Karoliina tyyten, Kuka nyt voikaan moista kestää koko päivän. Vanha, totuttu aviotapa oli hänellä apuna. Hän pani jo kovan lujaa vastaan. Kerran hän jo riiteli ja paasasi hyvän tovin aivan kovana ja lopetti pauhaten:

"Sattuuhan tuota nyt riitaa ja toraa elämässä jokaiselle, mutta kun nyt satuttaa sen juuri täksi vihkimispäiväksi, jota ei ole toki mustalaisenkaan almanakassa torapäiväksi merkitty!"

Niin todellakin, ynseänä lisäsi hän halveksuen:

"Niin, tämä nyt vasta mies on!"

Ja hän ryhtyi karttaamaan ja karttasi suutuksissaan, niin että piinahka oli revetä kartoista irti. Hetkisen hautoikin Jussi nyt ääneti. Ei löytänyt sanoja. Mutta sitte alkoi hän taas jauhaa, kuin itseksensä puhuen, jurnaten yhä samaa.

Silloin leimahti Karoliina. Hän viskasi kartat nurkkaan niin että sinkosi, nousi uhkaavana ja saneli:

"Pahan hengen turjake!"

Hän astui miestänsä kohti ja vannoi:

"Sanoppas nyt vielä, jotta minä olisin Hyväkkään kelkassa... mokomankin... pty-hui... mokomankin" — taas hän sylkäsi — "mokomankin *rallattaja*-ketaleen, jota ei kunnan akka korjaisi ei naurismaan aidaltakaan... Pty-hui, en paremmin sano!"

* * * * *

Oikeastaanhan todellakin on niin, että nämä aviolliset riitapäivät ilmestyvät aivan itsestensä, odottamatta, kuten purkupäivät. Ne kestävät aikansa, tavallisesti yhden päivän, ja painuvat pois yhtä huomaamatta kuin ilmestyvätkin, kuten paha ilma menee ohi. Ei niitä todellakaan ole merkitty almanakkaan, ei mustalaisenkaan almanakkaan. Kukapa avio-onnea maistanut jo ei tätä kaikkea tietäisi. Kukapa ei olisi kokenut näiden päivien puhdistavaa voimaa.

Niin alkoi painua tämäkin torapäivä. Nyt, kun kaikki oli Jussi Purasessa huipussansa, alkoi se lakastua, väsyä, kuin lapsen juonittelu. Sitä lakastumista edisti, tai oikeastaan sen pani alkuun, Karoliinan äskeinen syleksiminen, kun se halveksi Hyväkästä. Se oli Jussille joku lohdutus. Olihan hän nyt toki löytänyt lähimäisen vainiosta rikkaruohon eikä täysinäistä tähkääpäätä. Lisäksi oli illallinenkin syömättä ja vatsa muistutti, että leppymisen ajalla oli jo kiire.

Mutta hän ei vain päässyt sovinnon alkuun.

Ja Karoliina oli sillä välin paistanut makkarat. Hänkin oli äskeisen kohtauksen jälkeen alkanut paljon lauhua, pani makkarat pöydälle aivan sysäämällä ja äyskäsi:

"Siinä on... Ala siinä märehtiä!"

Mutta ei. Nälkäisellä Jussi Purasella ei näyttänyt olevan ruokahalua. Karoliina kävi ulkona, pauhaili ja

uudisti, nyt jo kovaäänisesti ärjäisten:

"Etkö sinä kuule!... Jotta ala syödä tellätä siinä!"

Turhaan. Karoliina puuhaili taas hyvän tovin ja nyt hän suuttui ja riiteli:

"Vai mahako sinulta jo putosi... kun et ala sitä rumpuasi täyttää?"

Ja kun Jussi ei vieläkään hievahtanut, teki Karoliina ruton lopun, ilmoittaen lyhyesti:

"No, kun et syö niin ole syömättä!... Kaikkia turjakkeita tässä vielä ruusaamaan ja rukoilemaan!"

Ja hän ryhtyi karttaamaan rauhallisena, aivan kuin tavallisissa oloissa. Se käänne oli Jussi Puraselle odottamaton. Hän ei tiennyt miten päästä alkuun ja saada riita oikealle, sopuun johtavalle tolalle. Sitä hän hautoi nyt ja syventyi yhä synkemmäksi. Hän odotti, että Karoliina ehkä sittenkin vielä alkaisi riitelyn itse, mutta turhaan.

Vaimo pysyi nyt päätöksesssä.

* * * * *

Niin istui hän: äänetönnä, täysinäisenä, noin tunnin verran ja koetti voittaa itsensä, päästäksensä juonittelun alkuun. Ei koskaan ollut se alku vielä tuntunut niin vaikealta kuin nyt. Hän ähki ja puhki, mutta turhaa tuntui kaikki olevan.

Mutta muukaan ei auttanut. Muuta pelastusta ei ollut. Kokoontunut henkinen aines vaati poispääsyä. Pakahtuman täytyi puheta.

Ja nyt se puhkesi: Jussi Puranen katsahtaa muljautti pöydällä olevaan ruokaan ja pisti vaimoansa ilkeydellä:

"Ka syöttäisit sitä Hyväkästä... Kun sen onnenhyrräkin kerran on niin rakas!"

Vasta silloin hoksasi Karoliina, mistä koko tämä hääriita oli alkunsa saanut. Nopeasti etsi hän Antti Hyväkkään "onnenhyrrän" ja äsysi oudostuneena:

"Tuostako se nyt sitte onkin koko päivän jauhanut sitä pirunmyllyään... en paremmin sano!"

Hän viskasi kapineen Jussin eteen ja ynseili:

"Siinä tuo nyt on... Tavallinen väkkärä!... No, jo on mies!"

Ja todellakin! Se oli tavallinen pikku väkkärä. Mutta se oli osunut Hyväkkäältä tulemaan niin herkkä, että pyöri pienemmästäkin tuulen, sen "tyhjän" henkäyksestä, jäänyt sattumalta taskuun ja siten tullut annetuksi Karoliinalle.

Ja siinä se nyt oli koko "onnenhyrrä" Ynseänä halveksi Karoliina toistamiseen:

"Siinä tätä on mies! Kun otappa jo nyt jo väkkärästäkin!"

Ja nyt istui tämä Pohjolan omaitsensä hieman miltei nolona, kynnäspäihinsä nojaten, selkä pitkänä aivan ja väkkärä nyt melkein siinä nenän alla. Salavihkaa väänsi hän siihen aina jonkun silmäyksen, sylkäsi pitkän tupakkasylyn.

Ja nyt odotti hän myös jotain lisää, niin että pääsisi jatkamaan ja siten tyhjentyään, sulamaan. Hän odotti sitä vaistomaisesti, luonnon pakosta.

Mutta ei Karoliina jaksanut. Silloin toivoi hän, että tultaisiin vaikka kutsumaan Hyväkkään talkoihin, jotka olivat huomenna. Saisihan siitä puheenaiheen, joka avaisi tien.

Mutta ei tultu. Häntä alkoi painostaa. Lopulta ei ollut muuta neuvoa kuin yrittää taas päästä puheen alkuun jurnuttelulla, kuin ärsyttäen; siinä ärsytyksessä oli nyt tosin jo sovinnon henki.

Mutta me jätämme sen kuvailun. Sillä kukapa meistä ei omasta kokemuksestaan tietäisi, miten vaikea on meidän karkoittaa metsäpirumme, silloin kun mieli tekee se pois ajaa, kun nälkäinen vatsa huutaa sen häätämistä. Me jätämme sen kuvailun siitäkin syystä, että tuommoinen sisimpien taistelujemme paljastaminen ei meitä miellytä, vaan saa meidät kieltämään oman itsemme, huudahtamaan: herra, en tunne minä tätä mautonta miestä, enkä tiedä mitäs sanot.

Ja aivan oikein: kernaammin toki n.s. omaitsensä, vaikkapa Sisilian camorristi, tai Neapolin lazzaroni kuin tämmöinen sitäkin omaaitseämme likeisempi lähimäinen, meikäläinen metsäpiruansa vastaan

taisteleva mauton Jussi Puranen.

Mutta pieni jälkiriita tuosta sovintoon pyrkimisestä toki sukeutui. Vihdoin kyllästyi Karoliina tyyten koko asiaan. Oli jo maatamenon aika. Hän oli läpeensä väsynyt. Ruoka oli pöydällä koskemattomana.

Ja silloin päätti hän ja lausui kuin itsekseen rutosti:

"Ja se tässä sinun kanssasi riidelkään koko yön!... Makaamaan rupean ja jurnuta nyt siinä yksinäsi vaikka tuomiopäivään asti!... Mokokakin luojan mieliharmi!"

Ja oitis valmisti hän vuoteen ja laskeutui levolle, kuten aivan tavallisissa oloissa. Jussi Puranen näki nyt asian sotkeutuvan ja kiirehti saamaan siihen semmoisen käänteeseen, että Karoliina ennen maata menoa houkuttelisi hänet ainakin syömään. Siinä tarkoituksessa vetäytyi hän penkille mahallensa, muka nukkumaan, toivoen Karoliinan rupeavan häntä säälimään ja nähdessään hänen rupeavan nälkäisin mahoin makaamaan, rukoileisi hänet syömään.

Hän odotti. Ei. Karoliina oli jo alushameisillansa. Silloin koki hän johtaa asiaa. Penkillä mahallaan lojuen hän siinä jurnusi tarkoituksella:

"Osaisi ne nyt muutkin väkkärän tehdä ... eikä vain Hyväkäs!"

Ei vastausta. Karoliina tekeytyi jo nukkuvaksi. Jussi yritti vieläkin, jurnuten:

"Ei tuossa mikään konsti olisi... Yhden väkkärän teossa."

Kaikki turhaa. Karoliina kaivautui peitteen alle. Jussia suututti. Hän yritti vieläkin, jurnuten, sovintoa hieroen:

"Mutta tottapa sitä ei silloin miestään rakasta, kun ei ole siitä tietävinäänkään."

Niin. Totisesti hän sanoi niin. Karoliina käänsi kuvetta, niin että tuli selin häneen. Hän oli kuin lyöty. Hän aavisti, jo että hän joutuu tappiolle. Vielä hän toki yritti, pistellen:

"Mutta mitä häntä sitte minusta huolitkaan... kun kerran toinen on niin imelä!"

Siinä oli jo semmoista nurkuvaa, että miksi olet kylmä? Miksi et rakasta? Kultani! Ja hän muljautti, nähdäksensä vaikutuksen. Hän näkikin sen: Karoliina peittäytyi umpikorviin ja kuului jo nukkuvan säännöllinen kuorsaus.

* * * * *

Ja nyt oli hän yksin, hylättyinä. Se metsäpirukin oli jo riisunut sarvensa hänessä. Hän väänsi silmää Karoliinaan. Se näytti nukkuvan. Varovasti, ettei vain vaimo heräisi, otti hän väkkärän, tarkasti sen, puhalsikin siihen. Todellakin! Miten herkkä se oli hänenkin hengellensä, puhalluksellensa! Oitis mukautui, alkoi pyöriä. Hiljaa pisti hän sen paikoillensa ja vaiken. Eihän olisi ollut kenelle juonitellakaan.

Siinä se siis oli nyt koko asia! Miten kaikki oli tapahtunut, miten hän oli johtunut hääpäivänsä myrkyttämään, sitä ei hän tutkinutkaan. Aina hän tämmöisissä tapauksissa armahti sitä hidasta älyjuhtaansa: ei ruvennut sitä turhilla kysymyksillä vaivaamaan, ei sälyttämään sen harteille sitä kuormaa, jota se ei kuitenkaan olisi kunnolla kantaa voinut.

Ja mitäpä tutkimista siinä olisi ollutkaan, sillä luonnonihminen on kaikessansa viaton, ihailtava nurjissa puolissaankin.

Kauvan istui hän, syleksi, tupakoi, sulii. Hiiret nakertelivat jo öisissä askareissansa. Lutikat ja russakat puuhailivat yötoissänsä. Ulkona äännäteli ruiskääkkä. Oli jo puoliyö, tämän liedon Lemminkäisen lemme-mailman salatuin, runollisin hetki. Häntä alkoi vaivata nälkä.

Karoliina kääntyi toiselle kupeelle ja kuorsasi sikeässä unessa. Jussi Puranen kuunteli ja tarkkasi, onko uni jo niin todellista, raskasta, että Karoliina ei heräisi, jos hän nyt niinkuin varkain söisi.

Ja siinä istuessa, kun tarkkaaminen käänsi ajatukset pois siitä synkästä asiasta, ja kodin, sen russakoiden ja lutikoiden ja hiirien tuttu, veriin painunut rauhallinen yönrunous vaikutti, sulii mieli lopullisesti. Sappi vuoti jo rauhallisesti ja alkoi helpoitaa. Hän tuli vakuutetuksi, että Karoliina makaa tosissaan, tarttui tuppeensa, työnty pöydän taa, söi tukevasti, riisuutui, pani mällin, sylkäsi ja laskeutui hiljaa levolle, kupsahti nukkumaan oman Karoliinansa viereen, sen selän taa.

* * * * *

Rämeäkorven yllä kaareili kesäyön taivas rauhallisena. Tähdet nukkuivat sen sineen uponneina. Kelmeä kuu sieltä vain heijasti hiljaa.

Ja nyt nukkuessansa näki nokinen Jussi Puranen omituisen unen: Hänen tupansa katolla pyöri riuvussansa se "onnenhyrrä", Hyväkkään keksimä väkkärä. Se pyöri niin tuhannen vinhasti ja niin herkästi, että tuulipa jos mistä, niin aina se osasi asettua sen kanssa yhteistyöhön, vaikka itse olikin niin vääräsukainen.

Ja pyöriesssänsä käytti se jotain omituisia rattaita ja pyöritti kiviä, ja niiden kivien välistä valui jyviä, parasta ruista hänen aittaansa, niin että kaikki täyttyi, Ja alkoi jo hukuttaa ruistulvaan koko talon. Hän aivan hätääntyi ja huusi monille työmiehillensä korkealla rikkaan isännän äänellä:

"Tekkää helvetissä uusia aittoja ja sukkelaan, tahi tähän rukiin paljouteen pakahtuu!"

Ja miehet tottelivat. Uusia aittoja nousee ahot täyteen. Väkkärä, se "onnenhyrrä", pyörii yhä vinhemmin, aivan vimmatusti. Se pyörii iloisena, riemastuneena kuin rallattava tyttö, ja rukiin tulo on ihan jumalaton.

Ja sitte muuttui uni. Hän on olevinansa jo tulevassa elämässä, taivaassa, on rikas, ruista ovat sadat aitat täynnä. Hän on juuri syönyt vahvan aterian, ruishuttua jumalattoman ison vadillisen ja ison pytyllisen piimää, ja ajaa nyt siellä taivaassa myllyyn. Se jyväkuorma on iso, oikea vuori. Siinä on satoja säkkejä, ja hevonen on sitä mukaa. Hän loikoi sen jyväkuorman päällä mahallansa, tyytyväisenä, kuten rikas isäntä ainakin. Kylläiset pakarat ovat siellä takapuolella rinnatusten, tyytyväisinä kuten kaksi syötettyä porsasta, jotka makaavat ruokalepoansa vierekkäin, sovinnossa. Ja samoin elelee hänkin sovinnossa Antti Hyväkkäänkin kanssa ja juuri siksi on hänellä nyt henkisestikin niin hyvä olo.

Niin ajaa hän Hyväkkäänkin talon ohi. Sen väki on ulkona. Välinpitämättömästi potkaisee hän silloin kuormasta niille jyväsäkin... kolmannen... hyvin monta... kuin ohimennen, mahallaan lojuen, hevosen jatkaessa kulkuaan... Kengän kärellä vain nykäisee säkit putoamaan. Hyväkkään väki rientää niitä korjaamaan, on kiitollinen ja hän on autuas, kun on saanut tehdä hyvää.

Ja silloin alkavat enkelit veisata, katsovat hänen hyvää työtänsä ja hänen jyväkuormaansa, ja se huriseva väkkärä paistaa nyt suuressa korkeudessa kirkkaana autuudentähtenä.

Siihen veisuuseen hän heräsi ja mietti unenpöpperössä ollen tätä omituista untansa. Hän mietti sitä epäselvästi, kunnes taas nukkui.

Mutta aamulla, kun hän heräsi ja muisti unensa ja tuo väkkäräjuttu tuntui nololta, voitti hän luontoansa sen verran, että pääsi jo puheen alkuun ja silloin käski hän Karoliinan mennä Hyväkkään talkoihin auttamaan naapuria.

Se oli ensimmäinen oire. Ja niin alkoi tästä osuustoiminnan, yhteis- ja heimoushengen terveestä, voimakkaasta sinapinsiemenestä kasvaa se yhteistoiminnan puu, jonka ennustetaan tulevan suurimmaksi kaalien seassa.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JUSSI PURANEN: JUTELMA
OSUUSTOIMINTAKAUDEN ESIAJOILTA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works,

by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up,

nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and

distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.